

רבי חנניה דוב כהן זצ"ל

ראב"ד דבודאפעסט

בענין עשיית מילה ופריעה בבת אחת

דניתנה תורה בענין נמי פריעה מ"מ דמיא ממש לעושה קרבן פסח ב"ד שחל בשבת דילפינן מבמועדו דעשייתו דוחה שבת כמו מצות מילה, והפסח נשחט ע"י הבעלים ישראל אפילו בשבת כדמוכח בפרק אלו דברים כמעשהו החול כך מעשהו בשבת, ואע"ג דכל זמן שלא קיבלו הכהנים את דמו וזרקו לא נעשה ולא כלום אלא משום דהשוחט קעביד מצוה שלימה בפני עצמו שפיר דמי עכ"ל.

הנה מבואר בדבריו דהחיתוך בעצמו היכא שנעשה כראוי הוה מצוה א' שלימה ובזה אמרתי לתרץ קושיות הר"ן דאי אמרינן במילה בצרעת דאתי עשה ודחי לא תעשה הרי לא הוי בעידנא דמיד שחתך הערלה עבר על לא תעשה דהשמר בנגע הצרעת ומ"ע דמילה לא מקיים עד אחר שפרע, ולפי הנ"ל זה אינו קו' דתיכף עם החיתוך מצוה אחד שלימה קעביד ואתי עשה ודחי לא תעשה דשפיר הוה בעידנא דעקר לאו מקיים העשה.

ועתה באתי ע"ד אשר חדשים מקרוב באו והמציאו מכונה אשר ע"י החיתוך והפריעה נעשה בב"א ובלי צפרנים האם שפיר למעבד הכי. שאלה הא' האם צ"ל הפריעה בצפורן דוקא, ושנית האם מותר לעשות החיתוך והפריעה ביחד הגם שהם ב' מצות. הנה לשון הרמב"ם (הלכות מילה פרק ב הלכה ג) והסמ"ג (עשין כח) והש"ע (יורה דעה סימן רסד סעיף ג) בפירוש כתוב שהפריעה צריך להיות בצפורן וצריך להיות כל א' בפני עצמו דהיינו החיתוך והפריעה, וכן נהגו אבותינו באלו ארצות מעולם. אבל מצאתי בתשובת הגאונים (חלק א סימן ו) תשובה מרכינו האי גאון וז"ל ודע כי זה חוק יש בבבל מהיום שנים רבות שמושך המוהל את הערלה

ע"ד המדובר האם מצות מילה הם ב' מצוות או רק מצוה אחת, דהיינו האם חיתוך הערלה הוה מצוה אחת והפריעה מצוה א' לחוד או שניהם ביחד הוה מצוה אחת שלימה, לכאורה מלשון המשנה בשבת (קל, ב) "מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל" משמע דחיתוך לחוד לאו כלום. אבל יש לדקדק מאי כאילו לא מל הו"ל למיתנא הוה כלא מל, לכן צ"ל דהחיתוך הוה ג"כ מצוה א' שלימה ורק המצוה הב' ג"כ מעכב והוה כאילו לא מל ודומה לד' כוסות של פסח או לד' עבודות של זבח דהוה ג"כ ד' מצות אבל הא' מעכב האחרת,

והנה מצאתי בלקט יושר (לתלמיד התה"ד) [בחלק יו"ד דף נ' בד"ה ועשה מעשה] וז"ל ואשר חלקת לאיסור ולהיתר בשני מוהלים בשבת הצד להתיר משום דהוה כשנים שעשאוה טעות הוא זה וכי בשביל שעשה חבורה גם לצורך חבריו לא להוי כיחיד העושה דא"כ המוציא או המכניס אוכלים לו ולחבריו לאכול הוי נמי כשנים שעשאוה והצד לאיסור משום דהעושה חבורה אינו מקיים המצוה דמל ולא פרע כאלו לא מל והבאת רא"י מההוא דמהלקטין את המילה וכו' דשרי נראה דאין להביא רא"י מהתם אלא דאינו חייב כרת אומן דעבד פלגא כדפרש"י התם משום דהתחיל ברשות אבל מ"מ איכא למימר איסורא מיהא איכא,

אמנם נראה דלא דמי נידון דידן לההוא דמהלקטין דרש"י פי' דהיינו ציצין המעכבין את המילה וא"כ אפילו מילה גופא לא עביד כהלכתא אבל המל כהלכתא אע"ג דלא פרע מ"מ מצוה אחת שלימה קא עביד כדאמרינן בפ' הערל דא"ר לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו ש"מ דמצוה שלימה מקרי, ונהי דאחר

במליקות העוף מעכב דהרי אם מלק בסכין פסולה. וכן לדברי הלקט יושר הנ"ל הוה חיתוך ופריעה ב' מצות הלא שייך בזה אין עושין מצות חבילות חבילות, בין לפי הרשב"ם (בפסחים קב, ב בד"ה חבילות) דמחזי עליו כמשוי שרוצה להיות פטור בב"א עם ב' מצות ואינו רוצה לעשותו בזה אחר זה, בין לשי' התוס' במ"ק (ח, ב בד"ה לפי שאין מערבין) דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה א' הלא הכא בודאי צריך להיות לבו וידי פנויות למצוה הראשונה ואחר כך למצוה השנייה. ולכד מכל זה מנהגם של ישראל תורה היא, וכן נהגו אבותינו מעולם לעשות החיתוך והפריעה לחוד והפריעה רק ע"י ציפורן, וממה שלא הביאו הפוסקים דברי ר"ה גאון משמע דלא סברא להלכה כן.

ומפסיק את הקליפה התחתונה בידו כדרך שהם יודעים עד שהיא נפסקת ומחבר אותה עם הערלה וחותר אותה בב"א ואם אינה נסדקת ונפסקת באצבע או בצפורן יהי' לו סכין הנקרא בלשון ערבי מדור ופוסק בו ושפיר דמי ואין ראוי לחתוך ב' פעמים אבל ראוי להיות מילה ופריעה בב"א ושנעשים שתיהן יצא עכ"ל, וכן מביא בשלחן גבוה (סימן כו) שבעיר שאלוניקי עושים המוהלים כן והוא לא העתיק תשובת רבינו האי גאון הנ"ל. וצ"ע מה הם עושין עם דברי המדרש הובא בהגהות מיימונית להל' ציצית (פרק ג אות פ) והוא בילקוט שמעוני (תהלים לה), על הפסוק דכל עצמותי תאמרנה וכו' צפורן לעשות בהם פריעה ומליקת העוף הרי שהשוה עשיית פריעה בצפורן למליקת העוף דצפורן

להבין מה שארוז"ל בירבעם בן נבט שגסות הרוח טרדתו כו' דהנה לכאורה יפלא מאד וכי בשביל גסות הרוח יפול צדקת הצדיק ות"ח גדול כמו שהי' ירבעם קודם שחטא שנאמר עליו ועל אחי' השלוני ושניהם לבדם בשדה שכל ת"ח דומים לפניהם כעשבי השדה כו' והי' דורש בק"ג פנים כו' כמבואר בגמ' דחלק... אך הענין הוא דיותר להפליא בזה ממאמר ר' פנחס בן יאיר בעשרה דברים שמנה עד שמביאה לרוח הקדש זריות וטהרה וקדושה כו' וא"כ אנו רואים שבסטרא דקדושה אין יכולים להגיע לרוה"ק שלא בהדרגה אלא בהדרגה דוקא ממדרגה למדרגה כו' וידוע דאת זלענ"ז עשה האלקים כו' ומאחר שהוא לעומת הי' ראוי שגם בסטרא דקליפה לא יגיע האדם למדרגה היותר עליונה דשם כ"א בהדרגה דוקא ממדרגת דבר רע קטן למדרגה גדולה היינו עד שיגיע לתכלית המדרגה כו' ולמה יפול הנופל בסטרא דקליפה שלא בהדרגה כלל כמו ירבעם שנפל מסיבת גסות הרוח בלבד לעשות עגלי זהב כו'.

אמנם עיקר הענין הוא דגסות הרוח הוא דבר שטבעו לדלג המדרגות שגם אם אפי' לפי מעשיו לא הגיע עדיין למדרגה גדולה ברעה כזו ע"י גסות הרוח יגיע אליה והוא מטעם שטבע גסות הרוח הוא התנשאות וכל התנשאות הוא ענין דילוג המדרגה בנפש שלא לפי ערכה כידוע וע"כ מדה רעה זו דוקא הגורמת נפילת הנפש בסטרא דקליפה שלא לפי ההדרגה בי' דברים שבה.

וכך בקדושה הוא בהיפך שמדת הענוה גורמת הגעת המעלה שלא לפי ההדרגה מטעם ששפלות היא הקצה והתכלית כו' והגסות היא ג"כ הקצה והתכלית אלא שזה מגיע לקצה ותכלית הטוב וזה מגיע לקצה ותכלית הרע וד"ל. ומאמר דרפב"י לא מיירי אלא במתנהג במוצע בין השפלות והגסות שאז יצטרך לעלות בהדרגה דוקא והראי' לזה ממה שאמר והענוה גדולה מכולן כו' ובוה יתורף הקושיא הנ"ל בירבעם מה שגסות הרוח דוקא טרדתו מל העולם ונפל בעומק הרע שלא בהדרגה מטעם הנ"ל וד"ל. (מאמרי אדמו"ר הזקן שנת תקס"ה ח"ב עמ' תשמ"ו)

הרב יהודה פישער
מו"ץ בהעדה החרדית ירושלים

בענין הנ"ל

ד' לחודש אד"א תשע"א

בעזה"ש

לכבוד הרה"ג רבי שמעון שרייבער שליט"א מוהל מומחה בעיר התורה לייקוואוד שלום וברכה וכו"ס, אחדשה"ט הנני בזה למלאות רצונו של מע"כ ולהשיב על דבריו מאז שקבלתי המכתב ממע"כ כבר כמה פעמים לקחתי עטי להשיב למע"כ ולא עלה בידי הדבר בכדי לגמרו עד עתה.

בשו"ע יור"ד סי' רס"ד סע"ה איתא יש ציצים המעכבים המילה ויש שאין מעכבים אותה כיצד אם נשאר מהעור, עור החופה את רוב גובהה של עטרה אפי' במקום אחד זהו המעכב את המילה כאילו לא נימול ואם לא נשאר אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של עטרה אינו מעכב המילה וכתב ע"ז הרמ"א שבחול יטול כל הציצים הגדולים אפי' שאין מעכבים ובפ"ת שם מביא מש"כ הש"א להוכיח דהעיקר כדעת הרמב"ם שא"צ לחזור אפי' בחול על ציצין שא"מ לאחר שפירש, ולא כדעת הטור ולכן ס"ל שבתינוק שהוא חלש קצת ויש חשש חולי קצת ראוי לסמוך על דעת הרמב"ם שלא לחזור על ציצין שא"מ אפי' בחול לאחר שפי' עיי"ש. אבל בביאור הגר"א שם ס"ק כ"ד משמע שחולק על מש"כ הש"א וס"ל שדברי הטור הם עיקר אפי' שכבר פי' משא"כ בשבת עיי"ש.

מה נקרא נתגלה העטרה עיי"ש בש"ך שהביא דברי הבי"ב בשם חכמי ספרד מחלוקת בזה מה נקרא עטרה אם הבשר אשר בראש הגיד כולו, או אם הוא לבד החוט הסובב אשר בין אותו הבשר הגיד ומסיק שם הש"ך דלענין מצות מילה צריך לגלות שניהין רוב הבשר ורוב חוט הסובב עכ"ל – ובשו"ע שם סי' רס"ו סע"ב איתא דבשבת אפי' מילה בזמנה

אינו דוחה אלא המילה עצמה ופריעה ומציצה ואפי' פירש חוזר על ציצין המעכבין דהיינו אם נשאר מהעור עור החופה רוב גובהה של עטרה אפי' במקום אחד ועל שאין מעכבין אם לא פירש חוזר ואם פירש אינו חוזר עיי"ש. והנה מש"כ מע"כ בשם האחרונים שאפשר לכתחילה לחתוך העור הערלה ועור הפריעה ביחד ומע"כ הביא ראשונים ואחרונים שלא סבירא להו כן, עי' בס' תשוה"נ ח"ד סי' כ"ב מש"כ עוד דזה וז"ל שם בשם האב"נ שהמילה וחיתוך הערלה ענינה להסיר הטומאה ע"י החיתוך, וע"י הפריעה להכניסו בקדושת ישראל משמע שצריך להיות מקודם החיתוך ואח"כ הפריעה כדי שיהי' כסדר הזה [ועם בס' מעבר יבוק מאמר ד' פ"ח שכ' שהמוהל מעביר מאבר הברית בחתיכתו הערלה ופריעה כל הקליפות ומתקן שם מקום להשרות שם השכינה וכו' עיי"ש.

ומלשון הרמב"ם בפ"ב דמילה מבואר שצריך לקרוע שהרי כתב שם פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שרואה בשר העטרה ובפיה"מ להר"מ סוף פר"א דמילה כתב שם להדיא דפורעין היינו כאילו אמר קורעין שזהו מצות פריעה, וכן נהגו כל ישראל דור דור ואע"פ שבס' שולחן גבוה, ובס' אגר"מ יור"ד סי' קנ"ב מתירים. אבל בני אשכנז נהגו מדור דור לעשות המילה בחיתוך והפריעה בקריעה ואין לשנות – והן מפורש בס' נח"צ אוה"ח סי' פ"ח שאת העור הפריעה צריך לקרוע בצפורן והיא קבלה בידנו דור דור עד משה רבינו בהר סיני אע"פ שזה לא מבואר בגמ'. וכן מבואר בילק"ש רמ"ז תשפ"ט שפריעה צריך לעשות בצפרנים, והרבה מוהלים נהגו להקל בזה ומחסרים להנימול תיקון גדול ועי' עוד

בו להביא את שנתקיימה בו מצות מילה אפי' שבעה אחת אפי' שחזר הבשר וחפה את העטרה אינו מעכבו לאכול הפסת. ולא בתרומה וכו' עיי"ש הרי מבואר שכשנתקיימה בו מצות מילה פ"א אינו נקרא ערל מה"ת. [וכ"ה בט"ז סי' רס"ד ס"ט עיי"ש.

ומש"כ מע"כ לדייק מדברי המהר"ם שיק שא"צ הטד"ב ולא יחזור ויתכסה, לענ"ד אינו מוכרח לומר כן. דהרי כתב שם המהר"ם שיי"ק וז"ל. ויש להסתפק בדבר דלפעמים עושה המוהל החיתוך ועור הפריעה אינו נמצא כלל ע"כ או שנימא שע"י החיתוך שעושה נחתך עמו גם העור הפריעה או שנחתך ונפל למטה מעצמו אם מועיל. ולא שמעתי מעולם דהוי כמל ולא פרע. אע"ג שהפריעה נעשית מאיל' דלא נתכווין לחתוך את העור הפריעה והוי כמתעסק או כדבר שאינו מתכווין והוי כאילו נעשית מאילי' אפ"ה פשיטא לכו"ע דהוי מילה מעליתא. וכו' עיי"ש הרי מבואר מדבריו דמש"כ ולא שמעתי דהוי כמל ולא פרע דכוונתו משום דלא הוי הפריעה ע"י כוונה ונעשית מאילי' ממילא וע"כ כתב דלא שמע דהוי כמל ולא פרע, וכוונתו שאם היינו אומרים מל ולא פרע כאילו לא מל הי' צריך להטיף דם ברית כדי למולו. [ולגבי הא דאמרי' מל ולא פרע כאילו לא מל כן נפסק בשו"ע יור"ד סי' רס"ד סע"ה ולפי"ד התוס' בשבת דף קל"ז ע"ב ד"ה מל. וזה נאמר על עור המילה ולא על עור הפריעה וכן מבואר בפסקי תוס' שם עיי"ש. ועיי"ש בהג' של הגר"א גוטמכר ז"ל אבל מדברי הרמב"ם בפיה"מ משמע דזה נאמר על עור הפריעה שכ' שם שישוב ויפרע בשבת עיי"ש וכן מבואר בדברי הלבוש שם שכ' שגם הקרום של עור הפריעה בכלל ערלה הוא ורבתה התורה במש"כ המול ימול לרבות העור הפריעה שהיא מעכבת. [וכ"כ בשו"ת מהרי"ץ חיות סי' כ' דמל ולא פרע צריך אח"כ הטד"ב קודם הפריעה עיי"ש אבל כ"ז נאמר כשלא פרע בכלל אבל היכי שפרע ביחד עם המילה

מש"כ רבינו אפרים שהחיתוך והפריעה הם כמו בקרבן שחיטה והפשט, עיי"ש. וא"כ צריך להיות כן אחד לחוד כמו בקרבן. [ע"י בס' גלי' רז"א מתלמידי האריז"ל, שכ' שהצפורן שהוא הקליפה ועי"ז שהוא פורע הערלה מעל הברית הוא מבטל את הקליפה ונמצא שהקליפה מסאבא מתבטלת ע"י כח דילה ממש עיי"ש] ובכל התורה אנו סומכין על קבלתנו ומנהגינו מדור דור וא"כ בודאי צריך לכתחילה לעשות את הפריעה בצפורן דוקא דע"י יתבטלת כח הטומאה מעט הנימול וא"כ בודאי צריך לנהוג כמש"כ מע"כ לחתוך את עור הערלה בסכין ולעשות את הפריעה ע"י צפורן דוקא.

והנה מש"כ מע"כ בשאלה א' באופן שנשאר מעור הפריעה דהיינו כשחתך שתי העורות בב"א ונשאר מעור הפריעה אם בכה"ג מספיק במה שקיפל העור למטה בלי קריעה, או אפשר לומר דבזה כו"ע מודים שצריך קריעה. והביא מע"כ מש"כ בס' זוכר הברית שאם מקפלים את העור הפריעה בלי קריעה ע"פ רוב יחזור העור לכסות העטרה, ונמצא שהוא ערל למפרע וכאילו לא מל. ושכן משמע בס' כלבו ובס' המנהיג דבלי קריעה יכול לעלות העור בחזרה עיי"ש. וא"כ לפי"ז שע"פ רוב חוזר העור ומכסה העטרה. בודאי צריך לקרוע כדי שלא יחזור ולהתכסות העטרה והנה מש"כ בס' זוכר הברית שאם יחזור ויכסה יהי ערל למפרע. דמשמע אפי' מן התורה, ע"י מש"כ בסה"ב בשם ס' נפ"ח סי' ע"ג מדברי חותנו בעהמ"ח ספר ישועות מלכו דכל שהסיר עור הפריעה ע"י קליפה מהגיד אפי' כשעדיין תלוי למטה העור שלא במקום הערלה אינו מזיק אבל אם נשאר העור תלוי למטה באופן שמכסה העטרה אפי' אינו מדובק שם עדיין לא קיים מצות מילה ורק היכי שבשעת מילה לא היה מכסה העטרה, אבל אח"כ חזר העור למעלה אז מהני מה"ת כיון שכבר נימול פעם אחד. [וכן מבואר במכילתא פ' בא עה"פ ומלתה אותו אז יאכל

וכו' ושחט את הכחושה ואח"כ השמינה פטור ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט הרי מבואר להדיא דמשום מצות הידור מחללים שבת וה"נ בס' פרי יצחק שמיישב את קו' הש"א דאיכא חילוק דהתם ההידור הוא בשעת מצוה דהא עדיין לא זרק הדם והידור כזה דוחה שבת משא"כ הכא דכבר גמר המצוה אלא דיש עוד מצות הידור. אבל הידור כזה אינו דוחה שבת. אבל לפימש"כ הביה"ל ח"ב סי' מ"ז דלכו"ע אין שייך הידור אחר המצוה והא דסברי רש"י והטור דבחול חוזר זה משום דבמילה איכא נמי מצוה הנמשכה דחוץ מהמצוה של מעשה המילה איכא נמי מצוה בעצם היותו מהול ע"ש וראיתי שמקשין ע"ז דזה הוי כמו מילה שלא בזמנה שאינו דוחה שבת. אבל עכ"פ אם זה בחול ועי"ז יהי' המילה יותר נאה בודאי צריך לקרוע העור הפריעה כדי שיהי' יותר נאה ועי' עוד מש"כ בעה"ש סי' רס"ד סע' כ"א דבחול יחזור גם על הציצין שאין מעכבין כדי לעשות המצוה הגדולה הזאת מהודרת והרי דכל המצות צריך לקיים ואנוהו כ"ש במילה. וכאן בא"י שאלתי כמה מוהלים וא"ל שהם נוהגים לקרוע אפי' בשבת. ולא הצלחתי לברר איך הי' דעת האאמו"ר בזה.

ועי' עוד מש"כ בזה בס' יד הקטנה בפ"י מילה אות נ"ה וז"ל בנולד מהול אשר המוהל חותך מעט מהעור שבחוץ אפי' שהמוהל פורע את הקרום שלמטה לגמרי מ"מ הרי העור שדחוץ חוזרת וחופה היקף השפה כרובה או בכולה ויכול למושכה ביד משם ושיתגלה ממש השפה כולה אלא שחוזרת מעצמה וכ"ש שזה צריך עיון גדול מה לעשות בהן בשבת בנולד מהול כזה אם למולו בשבת לכתחילה ובנימול כזה אם לחזור עליו אחר שפירש וסילק ידו ממנה מי אמרי' דזהו שאמרנו ציצין המעכבין היינו דוקא בנשאר דבוקין ממש על העטרה וש"א כלל למושכה ביד. או אינו שאפי' אם נשאר כ"כ שיכולין רק לחפות ובאמת יכול למושכו ביד משם הרי ג"כ

בודאי הוי פריעה מעליתא וא"צ הטד"ב.

ומש"כ מע"כ לדייק מדברי המהר"ם שי"ק שלא יחזור ויתכסה לענ"ד יש לדון בזה משום דהמהר"ם שי"ק מיירי שחתך כל העור הפריעה שהרי כתב ועור הפריעה "לא נמצא כלל" משמע שלא נשאר מהעור הפריעה כלום וא"כ אין ראי' שלא יחזור ויתכסה דא"א שיתכסה משא"כ היכי שנשאר מהעור הפריעה. וכן מש"כ מע"כ לחלק בין אם קפל העור למטה לבין נפל מעצמו, דאם נפל מעצמו שוב לא יחזור. לענ"ד נראה לומר דאם העור נפל מעצמו יש יותר סברא לומר שיחזור ויתכסה מהיכי שהמוהל מקפל את העור למטה.

וכן מש"כ מע"כ דאם נפל העור מעצמו לתחת החריץ ונתגלה העטרה לפימש"כ המהר"ם שי"ק דאין צריך הטד"ב האם בכה"ג עדיין צריך לקרוע לכתחילה לקיים הפריעה עי' קריעה ולקיים פריעה בצפורן כבר כתבתי שמדברי המהר"ם שי"ק אין ראי' שהוא מיירי שלא נשאר כלום ובאופן שכן נשאר מעור הפריעה. נ"ל בזה דאפי' לאלו האחרונים שס"ל שאפשר לקיים מצות פריעה גם עי' חיתוך.

וכן מבואר מדברי המהר"ם ח"א סי' כ"ז שכ' שם שאינו מעכב אם דחקו עור הפריעה למטה בלא קריעה עי"ש. אבל בודאי כדי לקיים גם מצות פריעה בצפורן כמש"כ לעיל צריך לקרוע את העור הפריעה שנשאר ובפרט אם עי"ז יהי' המילה יותר נאה דעי' בש"א דמשמע דס"ל דדין ואנוהו הוי דאורייתא וכן איתא באנשי שם על גליון הרי"ף ספ"ג שאכלו שכ' בשם הר"א דהידור מצוה הוי דאורייתא וספיקא לחומרא ועי"ש בש"א סי' מ' שהק' על שיטת רש"י והטור שס"ל דבחול חוזר משום מצות הידור א"כ אמאי בשבת אינו חוזר ואין לומר דמשום מצות הידור לא דחי שבת דהא בגמ' מנחות מבואר דכן דוחה שבת בשביל הידור דאמרי' שם בדף ס"ד ע"א דאם היו לפניו ב' חטאות א' שמונה וא' כחושה

שהוא עוסק במילה בודאי מותר לו לתקנו. ובענין מש"כ מע"כ אם בציור שנפל כל העור ממילא ונתגלה העטרה אם בכהאי גוונא מותר בשבת לקרוע כ"ז שלא פירש לענ"ד נראה לומר שכ"ז שלא פירש מותר לקרוע אפי' בשבת כיון שיש חשש שיחזור ויתכסה וכן משמע בס' יד הקטנה שהובא לעיל שמותר לקרוע כל זמן שלא פירש וכבר כתבתי לעיל ששאלתי כמה מוהלים וא"ל שהם קורעים אפי' בשבת. ועוד לפי מש"כ הש"ך בס' רס"ד וז"ל וכתב ב"י בשם חכם ספרדי דעטרה לגבי מילה הוא הבשר אשר בראש הגיד ועיקר מצותו לגלות כל העטרה עם החוט הסובב שהיא עיקרא ואית בה תרי גוונא עיכוב חד בשר החופה רוב הקיפה אע"ג דליכא רוב גובהה. ורוב גובהה נמי אע"ג דליכא רוב הקיפה ונראה שבין הציצין חופין רוב גובה ראש הגיד במקום אחד או שהבשר או שהציצין ממנו חופה רוב היקפו של חוט שהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יכסה רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמות שהי' וצריך למולו שנית עכ"ל ומביאו הד"מ וכ"כ הביא עכ"ל הש"ך ועי"ש בט"ז סק"ח שגם כן ס"ל הכי עי"ש וא"כ צריך לגלות את החוט ובפרט למש"כ הבכור שור בשבת דף קט"ו שכ' דהפירוש של רוב גובהה אין הפי' של גובה כל הבשר שעל ראש הגיד אך רוב גובה מהחוט המקיף היינו עומק הזה יהי רובו מכוסה עי"ש שוב מצאתי בס' לברית הבט שכ' בשם הגריש"א דאם לא פירש והמוהל אוהז אחרי החיתוך בכדי לחוש לשיטת החכם הספרדי שרוב גובהה הוא בהגבהה מסביב לעטרה למטה בהתחלת בליטת העטרה, מותר לקרוע גם בשבת עי"ש.

מעכבין וא"א להתבאר בענין זה הפסק מכל דברי הפוסקים כולם וצ"ע רב בזה. לכן בודאי בחול צריכין להחמיר בזה ולהצריכה מילה ממש אפי' שאפשר למושכה ביד וכו' עי"ש. אבל בשו"ת צ"צ חיו"ד סי' ר"ב נסתפק בזה אם ציצין החופין את רוב העטרה הפי' הוא שנשאר דבוק עוד או י"ל דהנך ציצין הפי' הוא שהוסרו כבר ע"י המילה מן העטרה לגמרי אלא שנשארו אחוזין בגיד שלמעלה מהעטרה לצד הגוף ומ"מ עולין וחופין את רוב העטרה ולא חיפוי בדרך דיבוק ורק סתם חופין ומכסין את רוב העטרה ויש נפקותא גדולה בין הפירושים דפי' הא' דציצין המכסין הוי שנשאר דבוק במקודם י"ל דכאן שע"י הפריעה נפרע כל העור מהעטרה אפשר שחשוב כבר מהול מה"ת כדין. ומה שנשאר אח"כ קצת שיורי ערלה דבוקים למטה מהעטרה חוזרים ומכסים את החוט הזה אין זה כלל ציצין המעכבים וא"צ לחותכם כלל ולא דמי אפי' לציצין שאין מעכבים דצריך לחותכם בחול ולא בשבת דשם מיירי ג"כ בדברי משא"כ הכא שאינם דבוקים כלל וכו' עי"ש. וא"כ משמע שהם חולקין בזה דלדעת היד קטנה אז בחול בודאי צריך לחתוך אותם ובשבת כ"ז שלא פירש משא"כ דעת הצ"צ היא שרק בחול צריך לחתוך אותם אבל לא בשבת. ועי' מש"כ האשכול ה' מילה ... משוך אוכל בתרומה ד"ת ומדבריהם גזרו עליו משום שהוא כערל והיינו כמש"כ לעיל בשם המכילתא.

ומש"כ שם עוד באשכול שאם מל בשבת כראוי ונתגלה העטרה וכו' ביום חזרה וכסתה העטרה דאסור לתקנו בו ביום עי"ש וצריך לומר דכוונתו משום שכבר פירש אבל כל זמן

הרב אלעזר אהרן פרידמאן

כולל בית מדרש גבוה
לעיקוואוד נ.דו.

בענין הנ"ל

להעטרה) עד החריץ (-ככל האפשר), וסוגרין אותו היטב, ועי"ז תופס עור הערלה יחד עם עור הפריעה¹, ואם תופסין אח"כ כראוי (-דהיינו שממעכין ודוחפין העטרה לתוך הגיד ונשאר בידו עור הערלה וכמעט כל הפריעה), אז ע"י החיתוך נחתך כמעט כל הפריעה.

והנה גם ע"י 'הימוסטאט' אי אפשר לחתוך כל עור הפריעה, דכיון שאינו חותך העטרה, א"כ על כרחך מקצת מעור הפריעה אינו נחתך, שהרי העור מחובר למטה מהעטרה והוא נחתך למעלה מהעטרה - ועל כרחך מקצת ממנו נמשך על שטח העטרה ואינו נחתך אלא נשאר מחובר, ואפי' אי הי' שייך לחתוך כל העור, מ"מ אי אפשר לצמצם לחתכו ממש במקום חיבורו בלי לחתוך גם בגיד, שהרי העור מחובר לגיד.

אלא דבאמת עור הפריעה מחובר להגיד קצת למטה מהחריץ (ואותו המקום נקרא 'סולקוס' [sulcus]), וכיון דמחריץ ולמטה מעולם אינו חופה העטרה, א"כ העור שהי' חופה שם אינו מעכב כלל, ונמצא שאם נשאר רק המיעוט הזה שתחת החריץ שפיר יצא התינוק מכלל ערל.

בזמנינו הרבה מוהלים חותכין עור הפריעה יחד עם הערלה ע"י שמשתמשין במכשיר 'הימוסטאט' ונקרא אצלם 'מילה ופריעה בבת אחת'. וכבר דנו הפוסקים אם מותר לעשות כן, וידוע פסק רשכבה"ג הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א סי' קנ"ה, משנת תשי"ד) להתיר גם לענין לכתחילה אלא דמהיות טוב להניח מקצת עור הפריעה ולעשות פריעה בצפורן מאחר שכן מוזכר במדרש. ופוסקים אחרים כתבו דמותר בדיעבד אבל לכתחילה אין לעשות כן, ופוסקים אחרים כתבו דאף בדיעבד לא קיימו מצות פריעה, אלא דמ"מ אינו ערל כיון שלא נשאר עור הפריעה.

והדרך הנהוג למול 'בבת אחת', היינו דקודם מכניסין (דרך הנקב) איזה מחט שאין בו חוד בין עור הפריעה והעטרה ומסבבין ביניהם כדי להפריד היטב העור מהעטרה, ואח"כ כשכבר מנותק העור מהעטרה, מכניסין (דרך הנקב) מין צבת הנקרא 'הימו-סטאט' (שפירושו הוא 'עוצם-דם'. ובארץ ישראל קוראין אותו 'מוסקיטו') צד א' מחוץ הערלה וצד א' מפנים (בין עור הפריעה

1 מציאות מבנה הערלה והפריעה הוא, שעור הגיד ממשיך ועולה ע"ג העטרה - וכ"מ שחופה העטרה הוא הערלה, וכשמגיע להנקב אז הוא נכפל על עצמו לפניו ויורד עד למטה מהעטרה עד סוף החריץ, ושם מתחבר עור הפריעה להגיד. נמצא שהעטרה מכוסה מב' עורות שהם באמת עור א' מכופל, ובשעת מילה תופסין כל עור הערלה ומושכין אותו למעלה מהעטרה (-או תופסין הערלה וממעכין ודוחפין העטרה למטה מאצבעותיו ונמצא שיש בין אצבעותיו רק הערלה ולא העטרה. או עושין צירוף ממשית הערלה למעלה ודחיפת העטרה למטה), וע"י תפיסתו תופס גם חלק מעור הפנימי, ובשעת שחותך כל הערלה נחתך עמו גם אותו חלק מעור הפנימי, אבל חלק עור הפנימי שלא הי' תפיסתו נשאר על העטרה. והא דאינו יכול לתפוס כל עור הפנימי הוא מכמה סיבות, קודם כל משום שקשה לתפוס היטב בעור הפנימי ע"י תפיסתו בעור החיצון (כמובן). ועוד דעור הפריעה הדוק להעטרה (אף לאחר שכבר מנותק ע"י ההפרדה) ולכן קשה יותר לתפוס גם כל עור הפנימי ע"י תפיסת עור החיצון. וגם כיון דעור הפריעה מחובר מיד תחת החריץ א"כ אע"פ שהוא מושך העור למעלה מ"מ חיבורו למטה מושכו למטה (משא"כ בעור הערלה כיון שהוא המשך מעור הגיד, ובאמת יכול למושך גם כל עור הגיד ואפי' מעור הכיס והבטן, והיי' כיון דעור הגיד רפוי ואינו דבוק היטיב להגיד אלא הוא עולה ויורד). וגם דעל כרחך חלק מעור הפריעה צריך לעבור על העטרה מה שאינו נחתך, וכדלהלן.

ולצאת כל הדעות, ולהם א"צ לכל האריכות דלהלן, וע"פ רוב נשאר ממילא קצת מעור הפריעה, עכ"ל.

וכן סיים שם דבריו בזה"ל. וגם ע"פ רוב נשאר מעור הפריעה שצריך להשלים בידים ואינו צריך לכל ההתירים הנ"ל, וכ"ש למי שרוצה לצאת לכה"ד שמדייק להשאיר קצת מעור הפריעה. ועתה י"ל ס' אג"מ להג' מהרמ"פ שליט"א וכת' שם בס"י קנ"ה וכו', עכ"ל. והיינו כהנ"ל דבמציאות כמעט אי אפשר לחתוך כל עור הפריעה בחיתוך הערלה גם ע"י הימוסטאט'.

אלא דאפשר יש מקום לומר דמה שכתב 'שצריך להשלים בידים' אינו רצה לומר קריעה בצפורן, אלא בדחיפה בעלמא סגי לי' (-כמו שעושין כמה מוהלים, ודלא כמו שכתבו הפוסקים דצריך דוקא לקרוע העור, דבלאו הכי עומד העור לחזור ונשאר הילד ערל, ואין כאן מקומו להאריך בזה.), אולם אי אפשר לומר כן כלל, שהרי כתב 'ואינו צריך לכל ההתירים הנ"ל', וא"כ על כרחך רצה לומר שמשלים ע"י קריעה בצפורן, וזה פשוט. וכן באמת מפורש בתשובת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שכתב שם בתחילת התשובה 'אבל הרוב נחתך בזה רק חלק מעור הפריעה ונשאר עוד מעור הפריעה שצריך להסירו א"כ בצפורן', הרי מפורש דאם נשאר מקצת העור שצריך לפרוע בצפורן².

וכן שאלתי את בנו המוהל ר' יהודה פירוטנסקי שלמד מעשה המילה אצל אביו וראה מאות בריתות שמל אביו, ושאלתי אותו מהו כוונת אביו- אם רצה לומר קריעה דוקא או דסגי בדחיפה, והשיב לי דודאי כוונתו לקריעה דוקא, וכן ה' נוהג אביו- והוא ראה

אולם שטח זה הוא ממש משהו (-בתינוק, ובגדול הוא יותר ניכר), וא"כ אם נשאר קצת יותר ממהו, נמצא דאיכא ציצין המעכבין של רוב הקיפּו. גם בלאו הכי ראיתי כמה מוהלים שאינם זהירין להכניס הימוסטאט' עד הסוף, וגם אלו שאכן משתדלים כן, מ"מ קצת קשה שיגיע לתוך החריץ כיון שהחוט הסובב בולט על גבי החריץ ואינו מניחו לירד שם עד הסוף, ולכן על פי רוב ממילא נשאר מקצת עור הפריעה, [גם יש מוהלים שלאחר סגירת הימוסטאט', אינם תופסין אח"כ כראוי באופן שיוכל לתפוס כמעט כל הפריעה], ולכן מטעמים הנ"ל אמת ומוכרח הוא מה שכתב רמ"ב פירוטנסקי [להלן] שע"פ רוב נשאר ממילא מקצת מעור הפריעה שצריך להשלים בידים.

ודע שהתחילו המוהלים (חוץ מעיר שאלוניקי, כדלהלן) למול 'בבת אחת' פה באמעריקא, והמוהל הגדול ר' מרדכי זימערמאן ז"ל בראותו דרך החדש הוטב בעיניו והתחיל גם הוא לעשות כן (אבל בוולנא מעולם לא עשה כן, כמו ששמעתי ממנו), וכן לימד לתלמידו המוהל הגדול ר' משה בונם פירוטנסקי ז"ל מח"ס 'ספר הברית' (ספר גדול על כל הל' מילה).

ורמ"ב פירוטנסקי כתב תשובה ארוכה להתיר 'מילה ופריעה בב"א' בקובץ 'הדרום' חוברת י"ג (ניסן תשכ"א) [עמוד 54-52]. והדפיסו בספרו 'ספר הברית' בקצת תיקונים ושינויים בס"י רס"ד ביאורים סי' ו' [עמוד ר"ו-ר"ג].

ובתחילת דבריו כתב בזה"ל. ויש מדקדקין להשאיר מקצת מעור הפריעה ומשלימין הפריעה בידים, כדי לקיים מנהג הקדום

2 וכן משמע מאמצע התשובה זו"ל. לכן פשוט שאין שום חלוק באיזה אופן יעשה אם בקריעה בצפורן או בחתוך, דהמצוה היא שיגלה העטרה גם מעור הרך, אבל מהיות טוב מאחר שבמדרש שוחר טוב הוזכר שעושין בצפרנים טוב יותר להניח מקצת כדי לקיים ממש כדברי השוח"ט וכו', עכ"ל. והיינו דאף אם מצות פריעה הוא רק לגלות העטרה, מ"מ צריך לעשותו או ע"י צפורן או ע"י חיתוך, וטוב שלא לחתוך כל עור הפריעה כדי שיוכל לקיים פריעה בצפורן שנוכר בשוח"ט. והיינו דאם מניח מקצת העור לא סגי בדחיפה בעלמא אלא צריך דוקא לקרוע אותו.

כן הרבה פעמים שכשנשאר מעור הפריעה הי' אביו קורעו בצפורניו כמצותו, וכן הוא ההלכה- ופשוט דאי אפשר למוהל להחליט דכיון דהוא מל 'מילה ופריעה בב"א' כאמור, א"כ תו אינו צריך לבדוק אם אכן נחתך כל העור, דודאי חייב לבדוק אם נשאר מקצת העור, עד כאן דבריו.

וא"כ נמצא דבעצם כמעט אין כל הנידון נוגע למעשה, וכמו שכתב הר' פירוטנסקי עצמו דעל פי רוב ממילא צריך לחזור שוב ולפרוע בידים, וכל הנידון הוא רק להמיעוט שאכן יצליח לחתוך כל עור הפריעה.

אלא דלמעשה כמעט כל המוהלים שמשתמשים בכלי ה'הימוסטאט', יש להם הנחה דכיון שהם מלין 'מילה ופריעה בב"א', א"כ שוב אינו צריך כלום שהרי הכל נעשית בב"א, ולכן אינם צריכין לבדוק אם אכן נחתך כל העור, וגם אם נשאר עור הפריעה חופה ממש העטרה- אינם צריכין עוד לעשות פריעה שהרי הוא עשה 'בבת אחת', ולכן בדחיפה בעלמא סגי לגלות העטרה, וכן הוא מעשים בכל יום שמניחין חלק מעור הפריעה (והרבה פעמים חופה כל העטרה לשי' הבכור שור שהעטרה הוא חוט הסובב, ופעמים אפי' יותר). ובדרך כלל נופל העור ממילא (כיון שהוא רק מעט וכבר נפרד מהעטרה, ועוד שהוא נרתע לאחוריו לאחר שפסקה תפיסתו. ומ"מ לאחר זמן עלול לחזור, וכן ראיתי כמה פעמים), וסוברים שהם יוצאין בזה. וגם כשאינו נופל למטה הם רק דוחפין אותו מעל גבי העטרה וחושבים שהברית כשרה.

ולכן חובה לעורר הרבים דתשובת רשכבה"ג הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הוא רק היכא שאכן הצליחו לחתוך כל העור, אבל מעלם לא כתב שמצליחין המוהלים בזה, אדרבה כתב להדיא בזה"ל, בדבר שכתב בתר"ה שהרבה מוהלים מקיפים את העור לפני המילה ואח"כ חותכים את הערלה, והמילה והפריעה באים כאחת, ודאי כוונתו במה שתוחבין מחט גס בלא עוקץ דרך הנקב

ומפרידין עור הפריעה מבשר הגיד, כבר הוזכר שיש שעושין כן בסדור ר' יעקב עמדין, ועתה נוהגין כן רוב המוהלים, אבל הרוב נחתך בזה רק חלק מעור הפריעה ונשאר עוד מעור הפריעה שצריך להסירו אח"כ בצפורן. ולדינא אף אם יהיה אומן כ"כ שבחתיכתו חותך כל עור הפריעה ולא נשאר כלום לעשות בצפורן, פשוט שיצא מצות מילה ופריעה כי פי' פריעה הוא גלוי העטרה וכו', עכ"ל.

נמצא דבעת כתיבת תשובתו עדיין לא ראה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל דרך הזה למול ב'הימוסטאט', (ועי' באג"מ יו"ד ח"ג סי' צ"ח וסי' צ"ט, דמשמע דמעולם לא התיר לעשות כן ע"י 'הימוסטאט' עי"ש היטב.). ולא ראה מילה שיהי' באמת 'בב"א', אלא ראה שחלק מעור הפריעה נשאר וצריך להסירו אח"כ בצפורן. אלא דפסק לדינא אף אם יהיה אומן כ"כ שבחתיכתו חותך כל עור הפריעה ולא נשאר כלום לעשות בצפורן, דבזה יצא מצותו אף לכתחילה. ונמצא דתשובתו הוא רק בהמיעוט שמצליחים, אבל במציאות למעשה ברוב פעמים אינם מצליחים וא"כ על פי רוב אינו נוגע פסק של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל למעשה, דסוף כל סוף צריך לפרוע מקצת העור הנשאר.

אם תשובה המיוחס לר' האי גאון אמיתי הוא

הנה עי"ש בשו"ת אגרות משה בראיותיו להתיר 'מילה ופריעה בב"א' אם יהיה אומן כ"כ שבחתיכתו חותך כל עור הפריעה ולא נשאר כלום לעשות בצפורן. אלא דלכאורה יתירה מזו מצינו תשובה מפורשת מר' האי גאון, שחוק יש בבבל מהיות שנים רבות למול 'בב"א', (ואפשר היו אז מומחין יותר). אלא דבאמת כנר' אינו פשוט כלל שהוא תשובה אמיתי כדלהלן.

וז"ל תשובת ר' האי גאון, בתשובות הגאונים 'שערי צדק' ח"ג שער ה' (-בדיני מילה) אות ו'. ר' האי ז"ל- גם זו הועתקה

ואח"כ פריעה בשתי פעולות אנו דנין, ולא אישתמיט חד מנהון להזכיר מנהג הגאונים דהקפדה הוא לעשות דוקא בבת אחת, וא"כ ע"כ עלינו להחליט על א' מב' דברים, או דראו דברי הגאונים ולא ישר בעיניהם מנהג זה, או דעל תשובה זאת המיוחסת לרב האי גאון לאו מר בר אשי חתים עלה ולא ממנו יצאו הדברים וכו' (ע"ש).

וממשיך שם לכתוב. אחרי כתיב זה ראיתי שם בס' הברית בדף האחרון שכבר נתוכחו אתו בזה, ומש"כ בתשובה על ההשגות כו', א"כ ר"ה גאון מעיד שכך נהגו רז"ל וכו', אלו דברי הרב ס' הברית, ובזה רק מגדיל התמיה, דא"כ הדבר שר"ה גאון מעיד עדות אמת שכך נהגו חז"ל ושכך צריך להיות וצורחת המצוה לעשות המילה ופריעה כאחת, א"כ איך חלקו הרמב"ם וכל הראשונים ע"ז, ומש"כ בס' הברית דהראשונים לא כתבו כן דלא היו בקיאים לעשות כאחת, אין זה מתקבל על הלב, דמ"מ צריכים היו להזכיר צורת המצוה לכתחלה, וכי הרמב"ם וכל דורו לא היו בקיאים מה שבקיאים היום, ובמח"כ אין דברים אלה מתקבלים, וע"כ הדברים כאשר בארתי למעלה או שהקדמונים חולקים על ר"ה גאון והילכתא כוותיהו, או שהדברים האלה אינם מוסמכים וכו', עכ"ל.

[ועי' בשו"ת הריב"ש סי' קס"ח וז"ל. גם תשובת ר' האי גאון ז"ל שהשיב והאי דנהגו בני מקומכם לכתוב בצואת ש"מ כו', לאו ר' האי חתים עלה, ואם היא אמיתית לא הו' משתמיט הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל לכתו' זה בחבוריהם, וגם לא א' מן האחרונים ז"ל, וכלם כת' בהדי' כו', וגם מש"כ כיו"ב בשם גאון אחר שלא ידענו מי הוא, אין לנו להניח תלמוד ערוך שבידינו והרי"ף והרמב"ם ז"ל והרמב"ן והרשב"א ז"ל וכל המחברים ז"ל ונלך אחר דברי נביאות, עכ"ל. וכיו"ב כת'

[מלשון ערב]- דע כי זה החוק יש בכבל מהיו' שנים רבות, שמושך המוהל את הערלה ומפסיק הקליפה התחתונה בידו כדרך שהם יודעין עד שהיא נפסקת ומחבר³ אותה עם הערלה, וחות' אותה בבת א', ואם אינה נסדקת ונפסקת באצבע או בצפרנו, יהי' לו סרן הנקרא בלשון ערבי מדור ופוסק בו וחותך הכל בבת א' ושפיר דאמי, ואין ראוי לחתוך בשני פעמים- אבל ראוי להיות מילה ופריעה בבת א', וכשנעשה שתיהן יצא, עד הנה, עכ"ל.

ובאמת כבר כתב בשו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' צ"ח (משנת תשכ"ט), דאף כשנחתכו שני העורות בב"א ודאי יצא ידי מצות מילה ופריעה וכותב וז"ל. כדחזינן מתשובת ר' האי גאון שנמצא עתה שהביא כתר"ה, אבל למעשה הי' קשה לסמוך על ספרים הנמצאים בקרוב, אבל עי' בספרי אגרות משה יו"ד ח"א סי' קנ"ה שהבאתי ראיה מוכרחת מירושלמי שבזמנם היו מוהלים שחתכו עור הערלה ועור הפריעה בבת אחת, אף שלא ראיתי אז את תשובת ר' האי גאון, ולכן ודאי שהיא תשובה אמיתית שיש לסמוך עליה הלכה למעשה, עכ"ל.

אולם בשו"ת שבט הלוי להגר"ש הלוי ואזנר שליט"א, ח"ד סי' קל"ג, כתב תשובה לאסור למול 'בב"א', עי"ש כל התשובה. ולענין מה שרצה ב'ספר הברית' להקל נגד דברי הבנין ציון (לבעל ערוך לנר, סי' פ"ח) שכתב שאסור לשנות צורת מצות פריעה, דכיון שמצינו שכבר הי' מנהג אצל הגאונים, א"כ אם הי' רואה בעל בנין ציון את תשובת ר' האי גאון הי' חוזר בו. כותב הגר"ש ואזנר וז"ל. ודברים אלה אין נראין כלל, דוכי על הרב בעל בנין ציון אנו דנין, הלא על כל גדולי הראשונים הרמב"ם והטור ועמהם כל הפוסקים שהעתיקו מנהגינו לעשות מילה

3 במהדורה החדשה כתוב 'ומאבד אותה', והיינו שסבר שהחיי"ת הוא אל"ף קטיעה, והרי"ש הוא דל"ת, וטעות הוא [וראה שם במהדורה הישנה].

וחזינן בין רחיצה לנגיבה מברך והו' לי' עובר עשייה, וכן אבי הבן דאמרן צרי' לברך אקב"ו להכניסו כו', ואע"פ שנתעכב ולא בירך אלא קודם פריעה שפיר דמי, דתנינן מל ולא פרע כאלו לא מל אלמא בפריעה תליא, הכי נמי כל זמן שידיה לחות אין הנקיות שלם ולפיכך מברך קודם נגיבה וכו', עכ"ל⁵. הרי להדיא מפורש בדברי ר' האי גאון עצמו שמעשה הפריעה הי' לאחר מעשה המילה והי' נפרד ממנה- ולא 'בבת אחת'.

עוד יש להעיר שלפי תשובה זו לר' האי נמצא שכן הי' החוק בבבל מהיות שנים רבות עד זמן ר' האי [-שהי' סוף הגאונים, דור לפני הראשונים], וצ"ב א"כ למה פסקה חוק הזה עד שבזמן הראשונים מצינו רק שכולם מלו ואח"כ פרעו. וגדולה מזו הרי ר"ח שי"א שהי' תלמידו של ר' האי (כמו שהביא החיד"א בשם הגדולים, שיש מי שכתב שגם ר"ח למד לפני ר' האי.), כתב בס"פ ר"א דמילה (קל"ז ע"ב) בזה"ל, מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל- פי' מי שמל ולא פרע את המילה- כלומר לא קרע את העור וגילה את העטרה, כאלו לא מל, עכ"ל. היינו דמצות פריעה הוא ע"י קריעת העור ולא ע"י חיתוך יחד עם הערלה⁶.

ועוד כשתראה באיזה עיר יצא לאור ספר 'שערי צדק' ובאיזה שנה- שאלוניקי שנת תקנ"ב- תבין שבאמת יש מקום גדול לחוש

בשו"ת הרשב"א ח"א תשו' אלף קס"ו. בענין מה שאמרו שיש תשובה מר' חננאל, וז"ל. אותה תשובה לא ראינוה ולא שמענוה ולא הגיע' לידינו מעולם, ואין אנו יודעין אם הרב ז"ל חתום עליה, ובדברים כאלו אין סומכין עליהם בלא ראיה ברורה, והרבה תשובות נכתבו ויצא עליה' שם א' מן הגדולים אשר בארץ, ואולי לא אמרום מעולם, ואל תתמה שאפי' בתלמוד יארע ככה כמ"ש ביבמות פ' כיצד (כ"ב ע"א) ואי כתיבא להיתר' מי הו' סמכא עליהו- אטו מר ברי' דרבינא חתי' עליהו, עכ"ל].

ונראה להוסיף עוד כמה ראיות שאין לסמוך שר' האי גאון אכן כתב תשובה זו, קודם כל הרי העיד ר"ש אסף בהקדמתו לתשובות הגאונים [ירושלים תרפ"ז] עמוד ו', שבכתב יד שהי' לפניו, לאחר 'תשובות שאלות מקדושין' בא 'תשובות מילה' והם כל התשובות שבשערי צדק כסדרן- חוץ מסי' ו'- שהוא תשובה הנ"ל. ומזה נראה שנתוסף תשובה זו⁴ ע"י אחר. [גם יש קצת סמך ממה שלא הובא תשובה זו בשום מקום אחר (ורוב תשובות הגאונים הובאו גם בקובצי תשובות הגאונים אחרות, או בליקוטי הראשונים כגון ס' הפרדס וכדומה, או בדברי הראשונים), ודו"ק].

ועוד דבתשובות הגאונים 'שערי תשובה' סי' קצ"ו איכא תשובה לר' האי ז"ל בענין עובר לעשייתן בנטילת ידים וכתב שם בזה"ל.

4 וכן ב' התשובות מר' סעדי' שהועתקו מלשון ערב- סי' ט' וי' בח"ג שער ב', שאינם שם בתשובות גרושין'.
5 ולענין נטילת ידים, עיי' בשאר ספרי הגאונים, ובתשובות הגאונים 'ליק' [שהעתיק ר"י מוסאפיה וי"ל ע"י חברת מקיצי נרדמים, ליק תרכ"ד] תשובה צ"א, הובא תשובה לר' האי, ולשון השאלה הוא אותו שבשערי תשובה, אלא דהתשובה הוא רק סיום התשובה שבשערי תשובה- מה שמביא שיש מן ראשונים שאמרו וכו', וסיים התשובה- ומברך ענט"י כאשר כתבתם שמברך על המצות כלן עובר לעשייתן חוץ מין הטבילה בלבד. וכנראה התשובה מקוטעת היא וצ"ל כמו בשערי תשובה, ודו"ק. ועי' במאירי בפסחים שם שהביא מהגאונים שלא לברך עד שיטול, ונראה שכוונתו לתשובה דידן.

6 אלא דיש לדחות בדוחק, דבלאו הכי תמוה שהרי תנן דבשבת (קל"ג ע"א) מוהלין ופורעין ומוצצין- הרי דפריעה הוא מעשה נפרד מהמילה, אלא לתשובה הוה על כרחך צ"ל דהיינו בדיעבד שלא הצליח לחתוך גם עור הפנימי יחד עם הערלה, ולכן צריך לעשות עוד מעשה פריעה. וא"כ אפשר כמו כן יש לדחוק בדברי ר"ח, דאה"נ מעשה הפריעה הוא ע"י קריעה, אבל צריך לפרוע רק היכא דלא הצליחו לחתכו יחד עם הערלה, ובכהאי גוונא קשה שוב לחתוך מה שנשאר מעור הפנימי- וסגי בהכי שקורעו ומחזירו לכאן ולכאן עד שתתגלה העטרה. וכמוכח אין זה המשמעות כלל.

המקומות עשו המילה כתיקנה דהיינו קריעה בב' ידים, ורק בעיר שאלוניקי הי' אלו שהתחילו לעשות ה'פריעה' ביד א' (כנראה היינו לקפלו בלי קריעה), והמוהלים הבקיאים התחילו למול באופן ש'אין צריכין לפרוע כלל' (ע"י שדוחקין הערלה למטה, והעטרה יוצא דרך הנקב מגולה כאילו הוא מהול, ואח"כ חוזר הערלה למקומו, וע"י זה נפרד היטב עור הפריעה מהעטרה- וגם בתוך החריץ, ועוד כיון שיצא העטרה דרך הנקב, נתרשל עור הפריעה ונעשית רפוי ואינו מהודק ומתוח עוד על העטרה, ולכן בתפיסתו יכול לתפוס גם כמעט כל עור הפריעה ונחתך יחד עם הערלה, ואינו צריך לפריעה אלא נפרע מאליו, ועי"ע שם.), [וכנראה הי' תלוי כמה הוא בקי, דעל המוהלים הבקיאים כותב באות כ"ז 'מנהג אבותינו בידינו בעיר שאלוניקי המוהלין הבקיאים שמוהלין וא"צ לפרוע כלל לא ביד אחד ולא בשתיים', אבל על שאר המוהלים כותב באות כ"ד 'מנהג שאלוניקי לעשות הפריעה ביד אחד.'].⁷

ובספר כורת הברית (ספר מפורסם על הל' מילה (נדפס לעמבערג תרנ"ג), לר' אליהו פוסק, אב"ד כמה קהילות, ומח"ס שו"ת מור ואהלות, מרבה תורה, אזלא גרש, דברי חכמים וחידותם, ועוד) סי' רס"ד סעי' ג' [עמוד ע"ו ע"א], הקשה שהרי סותר עצמו, דלקמן בסי' רס"ה אות ב' לענין ברכת להכניסו כתב בזה"ל, ולענין מעשה בשאלוניקי ובכל מקום שראיתי ושמעתי את שמעם המנהג לברך בין מילה לפריעה, עכ"ל. ואם המנהג הי' למול באופן שאינו צריך שוב פריעה האיך שייך שהי' המנהג לברך בין מילה לפריעה- הרי לא עשו פריעה.⁷

שמזויף הוא, [לא שהמלקט זייפו, אלא או המתרגם התשובה מלשון ערב זייפו בתרגומו, או זה שנתן לו תשובה הזה זייפו]. והיינו כי בשנים לפני זה הי' רעש ומהומה גדולה על עיר שאלוניקי אם יש לעשות כענין הזה, שנתחדש שם בעיר שאלוניקי לעשות פריעה ביד א' ולא בב' ידים- ובאופן שלא יצא דם- ולכן אמרו שאינו צריך למציצה (כנר' מנהג הזה הי' שפורע בלא קריעה אלא מקפלו בעלמא!), ושוב נתחדש שם בשאלוניקי לבטל הפריעה- ולחתוך עור הפריעה יחד עם הערלה כדי שלא יצרך לפרוע כלל, דומה למה שכתב בתשובה הנ"ל (אלא באופן אחר קצת). ופתאום יצא לאור תשובת ר' האי גאון שלא נשמע מעולם שכן הי' החוק בכבל מהיות שנים רבות. וכמובן שלא במקרה היא, [ושוב ראיתי שכבר הרגיש בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ז סי' קע"ב, עי"ש כל התשובה.].

'מנהג שאלוניקי'

ר'מנהגים' אלו כת' ר' יוסף מולכו מעיר שאלוניקי בספרו 'שלחן גבוה' על שו"ע [שנדפס בשאלוניקי בשנת תקמ"ד], ביו"ד סי' רס"ד אות כ"ד וכ"ז. והביא שם שאכן בס' פרי האדמה ערער על 'מנהג' זה. והוא בס' פרי האדמה על הרמב"ם ח"א [שנדפס בשאלוניקי בשנת תקי"ז], לר' מיוחס ב"ר שמואל [ראש"ל צ בירושלים], בהל' מילה פ"ב דין ב'. [וכן בחלק ד' בס' מזבח אדמה להמחבר הנ"ל (נדפס בשאלוניקי בשנת תקל"ז) יו"ד הל' מילה סי' רס"ד דין ג']. וציין החיד"א (שהי' מיושבי ב"ד של בעל פרי האדמה) לדברי הרב פרי האדמה בספרו ברכי יוסף (יו"ד סי' רס"ד אות ו').

ומבואר בשלחן גבוה דבכל שאר

7 ונראה דגם בדוחק אין ליישב דרצה לומר היכא שמהלו מוהלים שאינם בקיאים והוצרכו לעשות פריעה ביד א', ששמע דאתא לומר דלעולם בשאלוניקי ובכל מקום מברכין לפני הפריעה, ודו"ק. וכן נראה דסותר עצמו כמה שכתב באות כ"ז דב'מנהג' השני שאינו פרוע כלל אין טיפת דם מתעורר לצאת, ולפני זה כתב שם 'ומיד יוצא העטרה לחוץ פרועה ומוצצין אותה', ולעיל באות כ"ה כתב 'דהא דיש סכנה אם לא מצץ היינו כשנתעורר הדם לצאת- דהיינו שפורעין בתי ידי, וצ"ע א"כ למה כתב 'ומוצצין אותה', ודו"ק.

שאינו אמת, עוד יתכן שהוא מעיקר המצוה שיצא הדם, וכמו שכתב רש"י [שבת קל"ד ע"א] בד"ה ה"ג ראיתיו, עי"ש, (ועי"ע בשו"ת אגרות משה ח"ה סי' קי"ט, וח"ו סי' צ"ח וסי' צ"ט), והרבה מפרשים פירשו דזהו ענין המציצה- להוציא הדם ברית מה שכבר מיפקד פקיד (-והמציצה ממקומות הרחוקים שאינו מפקד פקיד הוא משום סכנה כדמוכח בגמ' שם), ול'מנהג' שאלוניקי לא רק שלא עשו מצות פריעה, לפי דבריו משמע שבטלו גם מצות דם ברית, ודו"ק.].

וסיים שם דבריו וז"ל, ואח"כ יצא לאויר העולם ספר פרי האדמה, ושם ראיתי ברף ל' ע"ב שקרא ערער על מנהגינו זה, אף היא לא תברא, דטרח וכתב סדר המילה איך היא דחותך וקורע העור שתחתיו- ומי לא ידע בכל אלה- ואין כל חדש לנגד מנהגינו, ברם אם הי' מביא ראיה שהעושה כן לפרוע ביד א' או שלא לקרוע כלל אלא על דרך שאמרתי שדוחק הערלה או העטרה לאחור וחותך הערלה והעטרה יוצא לחוץ ושוב אין צריך לפרוע- דהעושה כן לא יצא י"ח מילה, מובלינא מנא לבי מסותא ותו לא מידי, עכ"ל.

ואיני יודע מה ראה ללגלג על מה שטרח בעל הפרי האדמה לכתוב סדר מילה [עי"ש בספר פרי האדמה], שהרי הרבה דברים שכתוב שם כמה מוהלים אינם יודעים וכ"ש שאר העם, ועכ"פ יש שם 'איזה דברים נצרכים ומזרזים אפילו למוהל מומחה', וכמו שכתב, ומה פשע לזרו המוהלים המומחים וכ"ש שאינם מומחים, (והרי אפי' מוהלים מומחים יתכן שכל המילות שעשו היו רגילות ולא בא לידם ענינים משונים). וגם אפי' אם יש ללגלג על זה שטרח וכתב סדר המילה, למה משום הכי 'לא תברא', דמ"מ הביא כמה ראיות

[ויש להעיר כאן כמה שכתב באגרות משה בסוף התשובה הנ"ל וז"ל, ומצד ברכת להכניסו כו', הוא רק שהתחלת הברכה יהי' עובר לעשייתן, וזה יכול גם כשחותך המוהל בב"א כשיתחיל תיכף אחר ברכת המוהל, שתהי' התחלתו קודם גמר החתוך, עכ"ל. דלמעשה בימינו כמעט לא ראינו מוהל שלא גמר החתוך לפני שגמרו העם לענות אמן על ברכתו (ואכן יש מוהלים שגם מתחילין לחתוך כבר לפני שגמרו הם ברכת על המילה⁸), וא"כ כשהאב מברך להכניסו לאחר שענה אמן על ברכת המוהל כבר נשלמה לגמרי החתוך, ותו לא הו' ברכתו עובר לעשייתו, וא"כ נראה דבימינו אין לסמוך על זה כלל, ודו"ק.].

הנה בשולחן גבוה שם כתב להתיר למול 'בב"א' שלא יצרך לעשות פריעה בזה"ל. ושמעתי אומרים מחכמי' בעיניהם במלאכה זאת, דעושה אלה לא יצא ידי חובת מילה, כי מל ולא פרע כאילו לא מל, ואין טעם בדבר, דמל ולא פרע קתני דהיינו שנשאר העטרה מכוסה בעור הדק- שחתך הערלה- דעדיין הוא ערל כ"ז שלא פרע ונתגלה העטרה, אבל המל בדרך זה יפה נפרע ונתגלה העטרה מבלי שום צערא דינוקא כלל ועיקר, לכן שומע לי למול בדרך הזה ישכון בטח הוא והילד, ולא תעשה כמעשיהם לקרוע בשתי ידיים עור הפריעה כקורע בגד צמר או בגד פשתי' והדם שותת ויורד ביני וביני ומסתכן לילד כי הדם הוא הנפש- ועתיד ליתן את הדין מצערא דינוקא, עכ"ל.

ודבריו תמוהין שהרי גם הוא מודה שמנהג זה נתחדש בשאלוניקי, וכל הראשונים מלו מילה ואח"כ פריעה בצפורן, ואיך יכולים לומר על הראשונים שעתידין הם ליתן את הדין מצערא דינוקא. [ומה שטוען שהם מסכנים בילד כיון שיוצאת דם ברית, מלבד

8 ולכאורה הם אינם יכולים אפי' לסמוך בזה על דעת הרשב"ץ, דשיטת הרשב"ץ הוא לברך אחר המילה משום דס"ל שיברך על המילה עובר לעשייתו של הפריעה, אבל אם חותך יחד גם הפריעה א"כ בודאי צריך לגמור הברכה לפני החיתוך, וזה פשוט. וגם דאסור לעשות שום דבר בשעה שמברך.

'לקרוע'. נמצא ד'היכא דפרעי טבחי' הוא לשון קריעה כמו שכתב ב'אידיש טייטש', אי נמי- וכן באמת משמע מלשון הערוך- שלעולם הוא לשון פתיחה, והיי' דע"י הקריעה הוא פותח העור, ולכן לשון פתיחה שייך שפיר לקריעת עור הפריעה, דע"י הקריעה הוא פותח העור (כמו פתיחת הוילון), וכנראה כן הוא כוונת בעל הפרי האדמה, דאינו מפרש כפי' 'אידיש טייטש', אלא רצה לומר דמ"מ הפתיחה הוא ע"י קריעה.

(ובאמת יש כמה פירושים ל'פרע', דמלבד פרע מלשון גילוי ופרע מלשון קריעה, יש גם פרע מלשון ביטול וסתירה ופריעה- וכן הוא ברוב מקומות בתנ"ך [-ולשון זה שפיר שייך גם לקריעת העור], ויש פרע מלשון רבוי וגידול- כדכתיב "גדל פרע" (אבל הרד"ק מפ' מענין גילוי) וכתיב "ראשו לא יפרע" וכדומה. עוד יש פרע מלשון למפרע, ויש פרע מלשון פרעון, ויש פרע מלשון מפריע. ועי"ע בספר הערוך שם, ובספר השרשים לרד"ק, שרש פרע. ובמחברת הערוך לר' שלמה ׳ן' פרחון, חלק השרשים, שרש פרע. ואין כאן מקום להאריך...].

"ואע"ג שכתב רש"י וכו'. וכן מ"ש רש"י ז"ל בשבת דף קל"ז ע"ב פרע- גילה, וכן מ"ש התוס' דל"ל כו' כי לא פרע עדיין העטרה כו', רוצ' לומר כיון שלא קרע העור הנז' אינו מתגלה העטרה, דלא איירי שכוּפלו למעלה כמו שסבר החכם הנז'. וכן יש לדייק מפרש"י דקל"ג ופורעין את העור המכסה ראש הגיד-, שאם פורעים היינו מגלין וקאי לעטרה, מה שייך לומר פורעים את העור- הרי הגילוי שייך להעטרה, אלא ודאי נראה דמעשה הפריעה היינו קריעת העור הנז'". [-ביאור הדברים, דבמתני' ס"פ ר"א דמילה (קל"ז ע"ב) מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל, פרש"י פרע- גילה, עכ"ל. והיינו דפרע הוא מלשון גילוי. אולם לעיל במתני' מוהלין ופורעין (קל"ג

ברורות שלא כמנהג זה מפרש"י והרמב"ם ועוד, ולמה תפס בזה שטרח וכתב סדר המילה, ולא השיב על עצם הראיות הברורות שצריך קריעה.

ומה שכתב דהא דתנן מל ולא פרע היינו שנשאר מכוסה, אבל אם אינו נשאר מכוסה אין זה בכלל מל ולא פרע. בפשטות אמת הוא, שלא יהי' זה בכלל 'מל ולא פרע' כאלו לא מל' מאחר שלא נשאר כלום לפרוע, ולכן לא יהי' ערל, (אבל מ"מ לא ביאר מהיכי תיתי שמקיים מצות פריעה, ולא השיב על ראיות בעל פרי האדמה.).

ראיות בעל פרי האדמה

וראיתי להביא כאן ולבאר (לפענ"ד) ראיות בעל פרי האדמה, וז"ל. "ועי' לשון הזוהר פ' לך לך צ"ג ע"ב וז"ל ולא אתפרעו ולא איתגליא כו' ועד דאתפרעו ואיתגליא כו' יע"ש". [-ביאור דבריו, דמבואר דצריכין לעשות ב' דברים פריעה וגילוי, וא"כ על כרחך פריעה אינו גילוי, דאם לא כן מה הם ב' הדברים, אלא פריעה הוא הקריעה ואח"כ מחזירו לכאן ולכאן לגלות העטרה. (אגב, בתחילת הזוהר, בהקדמה [י"ג ע"א] איתא, תרין אלין ערלה ופריעה, גזירו דערלה ופריעה לבתר. (עי"ש), והיינו דאינם בבת א').]

"ועי' בערוך ערך פרע, הביא ההיא דאלו טרפות דקאמר מאי מפרעתא כי פרעי טבחי ופי' דהיינו פותחים הטבחים כו', והתם היינו ע"י קריעה". [-כוונתו להא דכתב בספר הערוך, ערך פרע. בפ' אלו טריפות, מאי מפרעתא, א"ר אויא היכא דפרעי טבחי, פי' מקום שפותחין בו הבהמה להוציא קרביה, כדאמרינן 'שחיטה מפורעת'- כלומר פתוחה. בפ' בהמה המקשה בגמ' בהמה שנתחתכו רגליה, צומת הגידים שאמרו היכא דפרעי טבחי. בפ' גיד הנשה בגמ' דסמך אין הטבחי, והתניא חיצון הסמוך לעצם א"ר יהודה היכא דפרעי טבחי. וכו', עכ"ל. ובספרי הערוך עם פי' 'אידיש טייטש', פי'. 'אויף רייסען'. והיינו

נראה מהול.]. ועי' להלן במה שביארנו בדברי האור זרוע סי' צ"ח (סעי' ד') וסי' ק"ו].

"וכן כתב רבינו ז"ל בפ"י המשנה דף קל"ג וז"ל, פורעין הוא כאלו אמר קורעין הקרום שעל הערלה, ע"כ". [-מה שכתב הרמב"ם דפורעין הוא כאילו אמר קורעין, כך כתבו גם שאר הראשונים כדלהלן, ולא מצינו בשום ראשון שיפרש מצות פריעה מלשון גילוי (דבמה ששכתבו הראשונים במתני' ו'לא פרע את המילה' שהוא לשון גילוי, כבר ביארנו דהיינו דוקא שם דתנן 'את המילה' כהנ"ל), חוץ מבספר שבלי הלקט מהדורת ר"ש באבער (ווילנא תרמ"ז), ה' מילה סי' ג' שכתב וז"ל. מוהלין- פי' חותך הערלה, ופורעין- מגלה ראש העטרה, דהיינו שקורע העור שמכסה את ראש הגיד, עכ"ל. דהיינו שהוא מפרש מצות פריעה מלשון גילוי (ודלא כהרמב"ם ושאר כל הראשונים), ומ"מ גם הוא מודה דגילוי זו הוא דוקא ע"י שקורע.].

ועי' בספר המנהיג [דפוס שני- ברלין תרט"ו, עמו' צ"ט.], ה' מילה. מה ששינונו בפ' דר"א המל מל ולא פרע כאלו לא מל, פרשו כל חכמי ישראל ולא פרע ולא קרע, שאחרי שמל אותו קורע בצפוני ידיו בגודל ואצבע את העורות העליונים במשך כל העטרה שתתגלה כולה, שאלמלא יגלה אותה בעלמא כמו "ופרע את ראש האשה" כאשר שמעתי מפי הדיוט א' שהי' מוהל ולא פרע ומוצץ, והי' מתערל הילד כבתחלה, והבאתי

ע"א) פרש"י, מוהלין- חותך את הערלה. ופורעין- את העור המכסה ראש הגיד, עכ"ל. [ובר"ן, מוהלין- חותך את הערלה. פורעין- פריעת העור המכסה ראש הגיד, עכ"ל. וכזה כתבו ר' יהונתן מלוניל, נמוקי יוסף, מאירי, ר' ירוחם (נתיב א' ח"ב [י"ד ע"א]), ובספר הנר (לר' זכרי' אגמאתי, נדפס עמ"ס שבת בשנת תש"ע), וכן בר' פרחי'., ואם פריעה הוא גילוי, קשה שהרי אין מגלין העור אלא מגלין העטרה, ולא שייך לומר פריעת העור, דאין אנו מגלין אותו הקרום, שהרי הוא כבר מגולה ע"י המילה, אלא מגלין העטרה, וא"כ הול"ל פריעת העטרה, אי נמי פריעת המילה [כלשון מתני' לקמן קל"ז], אלא כנראה על כרחך צ"ל דמה שכתב 'פורעין את העור' שהוא לשון קריעה.

ואע"פ דמוכח מרש"י דאין הפריעה גילוי, מ"מ כל זה הוא בהא דתנן 'פורעין', אבל בסוף פירקין לא תנן סתם 'ולא פרע', אלא תנן 'ולא פרע את המילה', וא"כ אין לפרשו מלשון קריעה שהרי אין קורעין את המילה, והפריעה הוא בהעור, ולכן שפיר פרש"י דכאן אין כוונת 'ולא פרע' למצות פריעה אלא הוא מלשון גילוי, דהיינו שלא גילה את המילה (-ע"י קריעת העור), [ו'המילה' הוא כינוי להעטרה כדמצינו כמה פעמים בחז"ל וראשונים, אי נמי הכוונה דע"י הפריעה מתגלה המילה, דקודם כן עדיין נראה כערל כיון שאין העטרה מגולה, וע"י הפריעה מתגלה המילה להיות

9 בספר המנהיג דפוס ב' (ברלין) יכולין לפרש שמעשה שהי' כך הי' שההדיוט הי' מוהל ולא פרע ומוצץ- והי' מתערל הילד כבתחלה, אבל לא שחטרונו הי' במה שמתערל כבתחלה (ומ"מ לפי"ז נראה דחסר בזה סיום הדבר). ובדפוס ד' (וורשא), הנוסח שאלמלי יגלה אותה בעלמא כו' הי' מתערל הילד כבתחלה. ונ"ל דר"ל שכיון שלא פרע נמצא שנשאר הילד ערל כבתחילה, אבל אין כוונתו שהי' חוזר ומתערל כפשוטו לשונו וכמו שהבינו רבים מדבריו, דא"כ הול"ל כן- יהיה חוזר ומתערל הילד כבתחילה; אלא כנראה רק רצה לומר שהי' ערל כבתחילה, ודו"ק. וכן מוכח שהרי מה ששינונו בפ' ר"א דמילה המל ולא פרע כאילו לא מל, פירשו כל חכמי ישראל ולא פרע- ולא קרע. וא"כ מי שלא קרע הול"ל 'מל ולא פרע' והי' ערל גמור אפי' אם לא יחזור ויתכסה העטרה, שהרי לא פרע- דפרע פי' קרע, וז"פ. [אלא שמעתי מפרשים בדברי המנהיג דכוונתו לפרש הא דאמרין מל ולא פרע כאילו לא מל, אמאי נקטו לשון כאילו לא מל, דהול"ל שנשאר ערל [ודו"ק], וכזה מפרש שכיון שלא פרע הי' כאילו גם לו מהל- כיון שיחזור העור לכסות העטרה ויהי' מתערל כבתחילה, ע"כ. ואפי' אם יפרש כן בדברי המנהיג, מ"מ כל זה הוא לענין למה נקט לשון 'כאילו לא מל', אבל בפשטות מודה דגם בלאו הכי ישאר ערל אפי' אם לא יחזור ויתכסה העטרה, ודו"ק. (ומ"מ לא משמע לי דכן הוא כוונת המנהיג, ודו"ק.).

ד' [וז"ל. תנן בפ' ר"א דמילה מל ולא פרע את המילה כאילו לא מל- פי' פרע- גלה. ובפר"ח מי שמל ולא פרע את המילה- כלומר לא קרע את העור וגלה את העטרה כאילו לא מל. עכ"ל. ומשמע מאור זרוע דרצה לומר שיש כאן מחלוקת רש"י ור"ח, ולפי"ז נמצא דסבירא לי' דדעת הר"ח הוא דגם בהא דתנן 'ולא פרע את המילה' הוא לשון קריעה [וכמו 'ופורעין' דגם רש"י מפ' דרצה לומר קורעין, כהנ"ל וכמו שכתב באור זרוע סי' ק"ו] ולא לשון גילוי (וכך מפרש ר' פרחי' במתני'). אולם אפשר האור זרוע לא בא לומר שנחלקו רש"י ור"ח בפירוש המילים 'ולא פרע', אלא אדרבה הביא דרש"י פי' שהוא גילוי, ועל זה רק מוסיף דבר"ח מבואר דהגילוי צריך להיות דוקא ע"י קריעה, והיינו דגם ר"ח מפרש 'ולא פרע את המילה' שהוא לשון גילוי כפרש"י, והיינו מה שכתב ר"ח 'וגלה את העטרה', אלא דראה להדגיש דגילוי העטרה צריך להיות ע"י פריעה- דהיינו 'קרע את העור', ודו"ק.]

[ובאמת יש לעיין בכוונת דברי ר"ח, וז"ל. פי' מי שמל ולא פרע את המילה- כלומר לא קרע את העור וגילה את העטרה- כאילו לא מל, עכ"ל. (וכן הוא בספר האשכול מהדורת אלבעק [ח"ב עמוד 9 (סי' ט' הל' מילה)].). ויש לחקור אי כוונתו לומר כהנ"ל דכאן פרע הוא מלשון גילוי ומ"מ גילוי זו הוא דוקא ע"י מצות פריעה (-ומצות 'פריעה' הוא מלשון קריעה), והמל ולא פרע- כלומר שלא גילה העטרה ע"י מצות פריעה שהוא קריעת העור- כאילו לא מל. אי נמי כדמבואר בשבלי הלקט הנ"ל דמצות פריעה הוא מלשון גילוי (ודלא

לו ראייה מדאמר ביבמות וכו' (עי"ש כל לשונו), ואני העבד העברתי את המוהל ההוא במדינת בורגוש ונתתי אחריו תחתיו ואשר למדתים, זכרה לי אלקי לטובה, אב"ן. עכ"ל⁹. [ובענין פריעה בצפורן דוקא, ע"י בכללי המילה לר' יעקב הגוזר (עמוד 61-51), ועי"ש (עמו' 91), ובכללי המילה לר' גרשום הגוזר (עמוד 611-511). וע"י בספר המספיק לעובדי ה' לר' אברהם בן הרמב"ם, ח"ב פל"ד (-מילה) [עמוד 672]. וע"י בספר האשכול מהדורת אויערבך, [ח"ב עמוד 221. (סי' ל"ז- ה' מילה)]. ואיכמ"ל].

"גם הטור יו"ד סי' רס"ד נמשך אחר דברי רבינו וכתב פורעים את הקרום בציפורן ומחזירו לכאן ולכאן כו', דנר' כמו שכתבתי" (-אינו ברור כוונתו במה שכתב גם הטור נמשך אחר דברי הרמב"ם, שהטור לא נמשך אחר דברי הרמב"ם בפי' המשניות אלא אחר דברי הרמב"ם בספרו משנה תורה הל' מילה פ"ב ה"ב- כיצד מוהלין חותכין את כל העור המחפה את העטרה עד שתתגלה כל העטרה. ואח"כ פורעין את הקרום הרך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה, עכ"ל. ודו"ק.).

"ועי' בפרש"י על הרי"ף פ' ר"א דמילה וז"ל, מוהלין- חותך הערלה, ופורע- קריעת העור המכסה את העטרה". [-באמת לשון רש"י שם הוא 'קריעת העור המכסה את הגיד', וכזה כתבו גם במחזור ויטרי סי' ת"ק (עמוד 716), בפסקי הרי"ד, ובאור זרוע הל' שבת סי' ק"ו. (ובאמת עי"ש באור זרוע בסי' צ"ח [סעי' "

אבל בספר המנהיג החדש [מוסד ר' קוק, ירושלים תשל"ח, יצא לאור ע"י ר' יצחק רפאל, מתוך כתב יד אוכספורד 'שהוא העתיק והמתוקן ביותר'], איתא בזה"ל: 'זהילד נשאר ערל כבתחילה', ולפי"ז אין מקום לכל הנ"ל, ומפורש דבעצם נשאר ערל כיון שלא פרע, וא"ש. (ובשינוי נוסחאות שם כתב דבשאר כתבי יד הנוסח יתערל הילד כבתחילה, ובדפוס ראשון הנוסח יהי' מתערל הילד כבתחילה). ולמעשה אע"פ דבכל הראשונים מבואר דפריעה היינו קריעה, וא"כ מל ולא פרע רצה לומר לא קרע, וא"כ אם רק דחפו הפריעה למטה בלי קריעה נשאר הילד ערל, מ"מ רוב האחרונים לא נקטו הכי, אלא סבירא להם דאם דחפו למטה ולא הי' עומד לחזור על גבי העטרה [או לכסות החריץ], אינו ערל, אלא דלמעשה אם אינם קורעין עור הפריעה הוא עומד לחזור, ועל פי רוב או עכ"פ מצוי הוא שיחזור לכסות העטרה [או החריץ], ולכן הו' ערל, אבל לא שהוא ערל בעצם מחמת שלא קרע, אלא דכיון דלא קרע נמצא שלא גילה. ומ"מ לא משמע כן מדברי הראשונים, וכ"כ מקצת האחרונים כגון ר' מאיר שפירא (שו"ת אור המאיר סי' נ"ח) ובשו"ת בית אב (-חמישיאי, סי' רע"ז).

סיכום

היוצא מדברינו דכנראה תשובת ר' האי גאון לעשות 'מילה ופריעה בב"א' לאו תשובה אמיתית היא, ומקור הראשון לעשות 'מילה ופריעה בב"א' הוא בספר שלחן גבוה, ובספר פרי האדמה חולק עליו בראיות חזקות. והגר"מ פיינשטיין זצ"ל פוסק כשיטת השלחן גבוה בזה, ואעפ"כ מהיות טוב יש לקיים פריעה בצפורן, ומ"מ התיר רק היכא שנחתך כל עור הפריעה, אבל אם נשאר מקצת מעור הפריעה, חייב לפרוע מה שנשאר בצפורן (ובזה חולק הגר"מ פיינשטיין זצ"ל על השלחן גבוה שלדבריו מותר גם לדחוף העור מעל גבי העטרה בלי קריעה), וכך כתב גם רמ"ב פירוטנסקי בספרו ספר הברית שע"פ רוב נשאר מעור הפריעה שצריך להשלים בידיים ואינו צריך לכל ההתירים. ולכן מוהל שרוצה למול 'בב"א' צריך לבדוק אם הוא מהמיעוט ואכן הצליח לחתוך כל עור הפריעה, ואם נשאר מקצתו (וכן הוא ע"פ רוב) צריך להשלים ולפרוע בצפורן. וכן צריך למצוא דרך למול באופן שלא יגמור החיתוך לפני שמתחיל אבי הבן לברך להכניסו.

כהרמב"ם ושאר כל הראשונים), ומ"מ גילוי זה הוא דוקא ע"י שקורע. או כוונתו לומר שלא קרע את העור- אלא גילה את העטרה- בלא קריעה- כאלו לא מל. ולפי"ז נמצא מפורש דמי שגילה העטרה אבל לא קרע עור הפריעה נשאר ערל, אולם בפשטות אין זה כוונת ר"ח אלא כוונתו כפי' הראשון הנ"ל].

"ומה שאמ' הר"ן ז"ל שם פריעת העור כו". [כנראה חסר סיום דבריו, ואפשר ר"ל דמ"ש הר"ן 'פריעת העור', טעות סופר הוא וצ"ל 'קריעת העור', אולם קשה לומר כן שהרי לשון 'פריעת העור' כתבו גם ר"י מלוניל, נמוקי יוסף, מאירי, ר' ירוחם, וספר הנר, כהנ"ל, אולם מצד אחר מצינו לשון 'קריעת העור' ברש"י על הרי"ף, מחזור ויטרי, אור זרוע, ופסקי הרי"ד, כהנ"ל, ודו"ק. אי נמי רצה לומר דמה שכתב פריעת העור על כרחך הוא מעשה בהעור ולא גילוי בעלמא כמו שביאר בפרש"י, ודו"ק].

"וכן מצאתי בסידור קטן של האשכנזים סדר מילה ופריעה וכתוב שם בדפוס וז"ל, ויתפוס ג"כ בציפורן השמאלי הקרום ההוא וימשכנו בב' ידיו קצת אליו ויקרענו הנה והנה בציפורן", עכ"ל בעל פרי האדמה.

השאלות עושים רושם למעלה וממשיכים הקדושה העליונה

במצות זה הלילה קיי"ל אפילו שני תלמידי חכמים מסובין יחדיו מצוה שישאלו איש את רעהו מה נשתנה, ואם זה וזה יודעים למה להם לשאול, אכן יבואר עפ"י המבואר בכתבי האריז"ל שבלייל התקדש חג הפסח בא התעוררות מלעילא מיני' ובי', אך עם כל זה בידוע שבכל ענין צריך אדם התחנות להקדים תחלה אתערותא דלתתא כדי להמשיך אליו האתערותא דלעילא, ואפילו כשזו האתערותא בא מאליה צריך הוא לעשות דבר מה מצדו כדי לעורר אותה ולהמשיכה אליו, ובמה שיש ביכולתו צריך להמשיך האתערותא עליו. לכן אפי' שני ת"ח מסובין יחד, כדרך שאם מזדמן לפניהם דבר חדש ממש בודאי ישאל איש את רעהו מה זה, כך ינהגו גם עתה וישאלו מה נשתנה, והשאלה הזאת עושה רושם מלמעלה וממשיכה אתערותא דלעילא שתחול עליהם קדושה עליונה הקשורה בליל שמורים זה. (דברי חיים)

הרב שמעון שרייבער

מגיד שיעור בלעיקוואוד – מוהל מומחה

בענין הנ"ל

הוא לגלות העטרה וממילא מה לי אם נשאר וקורע ואח"כ מקפל העור עד שנתגלה העטרה ומה לי אם חתך הכל ולא נשאר כלום סו"ס העטרה מגולה כדינו, וכן ע"י בספר שלחן גבוה הל' מילה סי רס"ד הביא שכך היה מנהג מוהלי שאלונקי לחתוך הכל בבת אחת.

אמנם מאידך גיסא מצינו הרבה פוסקים דנקטו דפריעה היינו קריעה [דהיינו לעשות סדק בהעור מלמעלה למטה], ובאמת כן מבואר מרש"י עצמו, ע' במשנה שבת דף קל"ג ע"א עושיין כל צרכי מילה בשבת מוהלין ופורעין ומוצצין וברש"י שם ד"ה ופורעין. את העור המכסה ראש הגיד, ועל כרחך כוונת רש"י לפרש פ"י פריעה שהוא קריעה שקורע העור המכסה ראש הגיד דאם פ"י פריעה הוא גילוי או הול"ל ופורעין העטרה מהעור, וע"י בהגהות ר' אליהו גוטמאכער (שבת דף קל"ג ע"א רש"י ד"ה ופורעין את העור) הוכיח כן מרש"י וז"ל כאן הכוונה פורעין כמו משלי א' כ"ח ותפרעו כל עצתי שסותרין את העור שתחת בשר הערלה וכו'.

וליישב סתירת רש"י ע"י בשו"ת ויחי יוסף מהאדמו"ר מפאפא זצ"ל (מובא בספר ברית אברהם הכהן נחל השמיני בהערות אות ה') דלכתחילה בעי קריעה ולכן במשנה דף קל"ג דאיירי מה שעושיין לכתחילה אז כתב רש"י דפ"י פריעה הוא קריעה משא"כ בדיעבד גם אם לא קרע סו"ס אם העטרה מגולה אינו מעכב ולכן במשנה דף קל"ז דאיירי בדיעבד מי שמל ולא פרע אז כתב רש"י פ"י פריעה הוא גילוי דאם נשאר עור פריעה למטה וכל העטרה מגולה בדיעבד אינו מעכב ואינו ערל, ומדיוק ל' המשנה מי שמל ולא פרע את המילה דאם הכוונה לקריעה הול"ל ולא פרע את העור עכ"ד, ובהגהות ר' אליהו

הנה היות שנתברר לאחרונה שיש הרבה מוהלים שמפשילין עור הפריעה ואינם קורעין אותו ומבואר בפוסקים דכו"ע מודים בזה דאינו נכון כלל הן מצד קיום מצות פריעה כראוי והן לפעמים מחמת חשש ערל ר"ל, לכן באתי בשורות אלו לברר דבר ה' זו הלכה בנוגע מצות פריעה.

פריעה גילוי או קריעה

במהות מצות פריעה נחלקו הפוסקים אם הכוונה לגילוי שצריך לגלות הגיד מעור הפריעה, או שהוא ל' ביטול היינו שצריך לקרוע העור [ואחר הקריעה לקפל העור למטה עד שנתגלה העטרה].

דבאמת מצינו בפירוש מילת פרע ב' פירושים א' לשון מגולה ב' לשון ביטול, ע"י בספר מכלול מהרד"ק וז"ל שם פרע שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו (משלי ח' ל"ג) ותפרעו כל עצתי (משלי א' כ"ה) ... המרי והריחוק והביטול ... וענין אחר כי פרע הוא כי פרעה אהרן (שמות ל"ב כ"ה) פירש מגולה ממצעים הרעים וכן ופרע ראש האשה (במדבר ה' י"ח) כלומר יגלה שער וכו', עכ"ל.

והגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל נקט להלכה בשו"ת אגרות משה (יו"ד א' סי' קנ"ה ובי"ד ג' סי' צ"ח), דמצד הלכה אין צריך לקרוע העור רק צריך לגלות העטרה ובאיזה אופן שמגלה טוב, ומדייק כן מרש"י דמ"ש בגמ' מל ולא פרע כאלו לא מל פרש"י גילה, והביא רא"י מירושלמי כן ואח"כ מצא בתשובת ר' האי גאון (נמצא בשו"ת שערי צדק שנדפס בסאלונקי שנת תקנ"ב) דמתיר לכתחילה לעשות מילה ופריעה בבת אחת היינו שבעת חיתוך הערלה הוא חותך ג"כ כל עור הפריעה, וע"כ היינו משום דיסוד פריעה

את קרום הרוך שלמטה מן העור בצפורן ומחזירו לכאן ולכאן עד שיראה בשר העטרה - מבואר דפריעה הוא קריעה שקורע קרום הרוך ואח"כ מחזיר העור לכאן ולכאן דע"י הקריעה נחלק לשתיים. וכתבו הפוסקים דכפשוטו נקטו להלכה דיסוד מצות פריעה הוא קריעה כהני ראשונים הנ"ל ולא מסתברא לומר שכתבו רק היכי תמצא בעלמא ולא שצריך לקרוע כדי לקיים מצות פריעה.

וכן נקטו כן להלכה כפשוטו ל' השו"ע לעשות מילה ואח"כ פריעה ע"י קריעה, הערוך השלחן, והמנחת יצחק, הגרש"ז אורבאך זצ"ל, והבאר משה, והשבט הלוי ועוד, וע"י בשו"ת עמק הלכה ח"א סי' נ"ב [מהגר"ר טובי' גאלדשטיין זצ"ל] שכתב שכן פסקו רוב האחרונים, וכן מורין ובאין גדולי פוסקי זמנינו הגאון הרי"ש אלישיב זצ"ל והגאון הרב ניסם קרליץ שליט"א ועוד.

[וזה מבואר מכל הפוסקים דע"י חיתוך כל עור הפריעה אינו מקיים בזה דין קריעה, דחיתוך וכריתה לחוד וקריעה לחוד, ואף האגר"מ שמתיר בב"א אינו משום דנקט דפריעה הוא גילוי אבל אם פריעה הוא קריעה א"א לצאת בזה.]

אגב הכורת הברית והמנחת יצחק העירו דאם חותכין בב"א מבטלין דין לכתחילה המבואר בשו"ע סי' רס"ח סעיף א' דאבי הבן יברך להכניסו בין חיתוך לפריעה דוקא ובחיתוך בב"א האב מברך לאחר גמר הפריעה וע"י באגר"מ שמיישב שדי במה שמברך מיד אחר התחלת החיתוך, אמנם בזמנינו עצם החיתוך נעשה כ"כ מהר שכמעט א"א להתחיל הברכה קודם גמר החיתוך ולמעשה כל אלו שעושים בב"א מברכים לאחר גמר החיתוך.]

לסיכום: רוב הפוסקים נקטו דמצות פריעה הוא קריעת העור ואין לעשות חיתוך ופריעה בב"א¹

גוטמאכער ועוד מפרשים מיישיב רש"י באופן אחר דמ"ש גילה לא קאי על עור הפריעה רק על עור הערלה.

ומפורש כן בראשונים דפריעה הכא היינו קריעה, ע"י באו"ז הל' מילה (ק"ו) "ופורעין" קריעת העור המכסה ראש הגיד (ועיי"ש לעיל סי' צ"ח אות ד'), וע"י ברמב"ם בפירוש המשניות פי"ט דשבת פורעין הוא כאלו אמר קורעין קרום שעל הערלה, וכן בפסקי הרי"ד (שבת דף קל"ג ע"א) ופורעין קריעת העור המכסה ראש הגיד וז"ל המחזור ויטרי הל' מילה סי' ת"ק ופורעין קריעת העור המכסה ראש הגיד, וע"י ברש"י על הרי"ף פורע קריעת העור המכסה את הגיד, וכבר העיד בספר המנהיג דמה ששינונו בפרק ר"א דמילה המל ולא פרע כאלו לא מל פירשו כל חכמי ישראל ולא פרע ולא קרע, וכן כתב בהדי' בכללי המילה לר' יעקב הגוזר וז"ל...לפי שאין ל' פריעה אלא ל' גלוי כעין קריעה... ובכ"מ דומה פריעה לקריעה כמו אוזן לכאן ולכאן, ... ה"נ בעינן קריעה עד שיהי' נתגלה העטרה ומסקנא דמילתא דבעינן קריעה ממש... וכל העושה פריעה בלא קריעה אינו אלא טועה עכ"ל, וכן הוא בכללי המילה לבנו ר' גרשם הגוזר (עמוד קט"ו).

ומה שהביאו מר' האי גאון כן, באמת ע"י בשו"ת שבט הלוי שכתב מהא דלא מצינו שהראשונים ואחרונים הביאו ר' האי גאון זה ע"כ או שלא ר' האי גאון כתבו [ובאמת יש הרבה הוכחות שתשובה זו אינו מתייחסת לר' האי גאון ואכמ"ל בזה], או שלא היה נראה בעיניהם ולא פסקו כוותי' וא"כ ממנ"פ אין הלכה כן עיי"ש. [וע"י בשו"ת מהרי"ץ חיות סי' ס' כתב ביאור אחר בדברי רה"ג].

ועל עצם מנהג שאלונקי שהיו נוהגים לעשות הכל בב"א, ע"י בספר פרי האדמה (מובא בברכי יוסף) קרא תגר על זה וכן בספר זכר דוד, וכן בספרי מילה המובהקים.

ויעו' בטור שו"ע ורמב"ם ואח"כ פורעין

1 ע"י בקובץ נר שאול מכתב מהגאון הרב אברהם קאלמאנאוויטש זצ"ל שכתב שאין לעשות מילה ופריעה בבת

פריעה בצפורן דוקא

ע' בר"מ וטושו"ע דפורע בצפורן והמקור ממדרש שחר טוב מובא בילקוט תהילים סי' תשכ"ג "אמר דוד אני משבחך בכל איברי ומקיים בהן מצוות ... צפרנים לעשות בהם פריעה". וגדולי האחרונים החמירו מאד שלא לשנות, דמצות פריעה לכתחילה הוא רק ע"י צפרנים ולכן אף אם יעשה פריעה אחר המילה ולא בכ"א צריך לזוהר לעשותו בצפרנים ולא בכלי, וע"י באור זרוע ח"ב סימן ת"מ ומובא בספר מהרי"ל מנהגים וז"ל אבל תוך ל' יום מותר לתקן צפרניו קודם הפריעה משום דמצות פריעה דאורייתא ותספרת דרבנן, ונפסק כן להלכה ברמ"א יו"ד סי' שצ"ג סעיף ג' יעו"ש, מבואר דזה נכלל בחיוב פריעה לעשות דוקא בצפרנים [אם לא שנדחוק דאיירי באופן שעור הפריעה דבוק להעטרה וא"א לקלפו בלי צפרנים], וע' בשו"ת בנין ציון (סי' פ"ח - מבעל ערוך לנר) וז"ל אף שלא הוזכר בגמרא בפ"י לעשות הפריעה בצפרנים מכ"מ כבר כתב כן הרמב"ם והסמ"ג והטור והש"ע ובלא"ה מנהג של ישראל תורה היא ... וכיון שאופן קיום הפריעה ע"י ציפורן

מפורסם ומקובל בכל ישראל ודאי שכך קבלו ממה רבינו ... ולכן המשנים עשיית פריעה ע"י צפורן לא בלבד שעכ"פ משנים מנהג ישראל אלא גם תקנה שתקנו רז"ל מימים קדמונים ושנתפשטה בכל ישראל ואפשר שמשנים קבלת משה רבינו כנ"ל ועליהם יאמר הפורעים העם לשמצה בהם שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל, והשבט הלוי מצדד דלדבריו מי שעשה הפריעה בלי צפרנים אינו מקיים מצות פריעה בכלל.

וע' בקובץ הערות (ס"ד אות ח) דמדאורייתא יכול לפרוע בכלי אבל דרבנן אמרו דבעי בצפורן דוקא, ולדבריו מי שעשה בלי צפרנים מבטל מצוה דרבנן, ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן ס"ה) כתב דצריך דוקא בצפורן, רק באופן שא"א לקרוע בצפורן כמו בגדול אז יכול לחתוך בכלי.

ואף האגרות משה שכתב דפריעה היינו גילוי ולכן ע"פ הלכה יכול לחתוך כל עור הפריעה בכ"א אם הערלה אעפ"כ כתב וז"ל אבל מהיות טוב מאחר שבמדרש שוחר טוב הוזכר שעושיין בצפרנים טוב יותר להניח מקצת כדי לקיים ממש כדברי השו"ח ט"א אף

אחת והביא רא"י דאל"כ למה הותר בשבת לעשות עוד מעשה קריעה אם יכול לעשות בכ"א [באמת ע' בספר כורת הברית מביא רא"י זון וע"י שם בקובץ מכתב מהגאון הרב ראובן גראזאוסקי זצ"ל לרחות הרא"י, [וע"י באגר"מ יו"ד א' קנ"ה] דאף דיכול לעשות בכ"א אבל זה ודאי מנהג העולם היה לעשות בוא"ז וודאי מותר לעשות כן בשבת לכתחילה] ועכ"פ משם רא"י שהמנהג היה בכל מקום לעשות חיתוך ופריעה זא"ז, רק עצם דבריו ליישב אותו מוהל ששינה ודחף עור הפריעה בלי קריעה דתמה עליו הלא אם יכול לעשות כן איך התירו לקרוע בשבת וכתב שם או דנ"מ כשהוא דבוק כ"כ דא"א לדוחפו למטה בלי קריעה או דהיתר דשבת מחמת מכה בפטיש ולא שהתירו התורה לעשות קריעה, ולענ"ד דבריו תמוהים דפוק חזי מאי דעמא דבר דכולם נוהגים לקרוע גם כשאינו דבוק ויכול לדוחפו בלי קריעה ואעפ"כ קורעין בשבת ועכ"ל דלא מקיים מצות פריעה ע"י דחיפה בעלמא וחיוב לקרוע דוקא. הנה שמעתי אומרים בשם הגאון ר' חיים גריינימאן שליט"א בן אחותו של החזו"א זצ"ל שהמוהל אצל החזו"א עשה מילה ופריעה בכ"א והחזו"א לא הקפיד ע"ז, אמנם שמעתי עדות ברורה מהרב אליהו בראנדייס שליט"א שהלך להגאון הנ"ל ביום י' אלול התשס"ט לברר הדבר ואמר לו שלעולם לא עשה בכ"א אלא שהמוהל חתך כמעט כל עור הפריעה והשאיר מעט והפך אותו מקצת העור למטה [וממילא האבי הבן היה מברך בין חיתוך לפריעה כדינו] וגם לזה העיר הגאון שליט"א שבאופן זה עלול שעור הפריעה יחזור ומחה בו שלא יעשה עוד וכמדומה לו מיום ההוא והלאה לא עשה כן אלא קרע מקצת העור שנשאר כדינו ע"כ שמעתי ממנו, ומכ"ק אדמו"ר ממונקאטש שליט"א שמעתי שיש אומרים בשם המנחת אלעזר שביום שחתך כל עור הפריעה בבת אחת עם הערלה היה שמח, אבל באמת מקור מהמעשה ששמע מאחד שלא היה מוהל בכלל ומסתמא לא דק כראוי ואולי היה שמח כשחתך ונשאר חלון כידוע התועלת למוהלים, אמנם לומר שהיה שמח כשחתך הכל בבת אחת לא יתכן כלל, הלא כל הרבנים היה נגד זה, ואני ראייתי איך שהסאטמאר רב והקלויזנברגר רב זכרונם לברכה ברח ממקום הברית כשנתברר שהמוהל היה עושה בבת אחת ולא רצו להיות סנדק, ע"כ שמעתי. ומהרב יעקב מנחם פאנעט שליט"א אב"ד דעעש שמעתי שאביו אמר מעשה עם הסאטמאר רב זצ"ל שפעם התפאר אחד שעלה לו לחתוך כל הפריעה בכ"א ואמר לו אם אירע כן בטעות, מילא, אבל להתפאר על זה? והוסיף ואמר שמוהל כזה אין לו רשות לאחוז סכין מילה בידו!

וצפורן חסר)... אחיזת החיצונים יותר בצפרנים ולכן יבא הקליפה בעצמה הוא הצפורן ויקרע הערלה לבטל כחה וחלילה לשנות מנהגינו לפרוע דוקא בשני צפרנים, ובספר שרביט הזהב כתב לכוון בעת הפריעה "קרע שטן".

והנה עוד מבואר בהרבה ספרים הק' שעור פריעה קדוש הוא וראוי לקפל ולהתחבר עם בשר הגיד ולא לכרותו לגמרי עי' בספר מל ולא פרע הביא כן מהאריז"ל ור' חיים ויטאל, וכ"ה בגר"א בהגהות על תיקוני זהר תיקון ל"ז וז"ל תלת קליפין כו' ר"ל בערלה לבדו יש ג' קליפין זע"ז כגלדי בצלים והוא שלש שנים יהיה לך ערלים וצריך לאבד אותם אבל שנה הרביעית שהוא פריעה א"צ לחתוך ולאבד אלא להפריש ושתכלל בבשר והן ד' קליפין רוח סערה כו' ונוגה לו סביב וכו' עכ"ל וכ"ה כעין זה באור החיים פ' תזריע יעו"ש, וכ"ה בדרך פקודך (חלק המחשבה אות י') ובבני יששכר (חדש תשרי מאמר ג' אות ד').

[עי' בספר שלחן גבוה סי' רס"ד דע"פ קבלה פריעה היינו גילוי ובשו"ת זרע אמת סי' רל"ב בהגהות חולק עליו בזה, ופלא על ספר אחד שהביא למסקנה דע"פ קבלה פריעה אינו אלא גילוי].

לסיכום: ע"פ קבלה מצות פריעה הוא ע"י קריעה וע"י הצפורן וע"י שני הגודלין דוקא

אם חתך כל עור הפריעה

הנה כל זה אינו אלא נידון של לכתחילה בדביעבד אם חתך כל עור הפריעה בבת אחת עם הערלה ודאי אינו ערל דסו"ס העטרה נשארת מגולה ואין בו עור פריעה, כן מבואר בשו"ת זרע אמת סימן קל"ב בשאלה אם בחתיכת עור הערלה נחתך ג"כ מכל וכל עור הפריעה אם יצא ידי חובתו ממצות מילה כיון שעשה הפריעה באיזמל ולא בצפורן כנהוג וכמ"ש הפוסקים וכתב דמה עליו לעשות והטפת דם ברית ודאי א"צ ובסו"ד כתב ... אך כל האמור היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחילה

שלא נאמר שם להלכה שצריך לעשות כן וכו'. לסיכום: לכתחילה יש לקרוע עור הפריעה בצפורן דוקא

ע"פ קבלה

ע"פ קבלה פריעה הוא בזה אחר זה ע"י קריעה ע' בל' הקדמת הזהר (דף י"ג - א') וז"ל גזירו דערלה ופריעה "לבתר", ובספר פרי האדמה על הרמב"ם הל' מילה פ"ב דייק מהזוהר דפריעה היינו קריעה, וכן בשו"ת אור המאיר (סי נ"ח - מהגאון הרב מאיר שאפירא ר"י חכמי לובלין זצ"ל) וז"ל וכן נוטין דברי הזוה"ק (בראשית צ"ג ע"ב) לא שליטו שאר עמין על ישראל אלא כד בטילו מיני' קיימא דא ומה בטילו מיני' דלא אתפרעין ולא אתגליין כו' והיינו דתנן דאמר קב"ה ליהושע וכי ישראל אטימון אינון ולא אתפרעין ולא אתגלייא כו' ועד דאתפרעו ואתגלייא האי ברית לא אעלו לארעא ולא אתכנעו שונאיהון עכ"ל הרי דמדייק ג' פעמים פריעה וגם גילוי ומבואר דפריעה היינו קריעה עכ"ל שו"ת אור המאיר

ועי' בספר כורת הברית (סי' רס"ד אות י"ז) בא"ד וז"ל וכ"כ בספר יסוד יצחק דע"פ קבלה דוקא בשני גודלין ועי' ריעב"ץ בסדורו מה שהמתיק סוד בענין צפורן מלא וצפורן חסר וכו' ועכ"פ חלילה לנו לשנות מנהגינו ולפרוע דוקא בשני צפרנים כי יש מקור לזה מפוסקים וממקובלים, ועי' בספר גלי רזיא דאחיזת החיצונים יותר בצפרנים וע"כ יבא הקליפה שהוא הצפורן ויקרע הערלה לבטל כחה כמ"ש מהרס"ך ומחריבך ממך יצאו ע"ש עכ"ל, ועי' בתיקוני זהר (תיקון ו') ובזימנא דקיימין מצות ברית מילה ועבדין ואעברין מינייהו ערלה ועבדין קריעה בדחילו ורחימא (אמנם בכסא המלך שם גרס ועבדין פריעה) וז"ל ספר זכר דוד (מאמר א' פכ"א) ... על דרך האמת ראוי הפריעה לעשותה בצפורן שיבא הציפורן והוא הקליפה ויקרע הערלה ויבטל כחה, וז"ל היעב"ץ (בסוד ענין הצפורן מלא

חשש שיחזור העור לכסות העטרה ואז הוי ערל למפרע דלא מקרי עי"ז גילוי העטרה.

עי" בספר המנהיג וז"ל פי כל חכמי ישראל ולא פרע ולא קרע ... שאלמלי יגלה אותה בעלמא כמו ופרע ראש האשה כאשר שמעתי מפי מוהל הדיוט אחד שהיה מוהל ולא פורע ומוצץ היה מתערל הילד ככתחילה ... ואני העבד העברתי את המוהל ההוא במדינת בורגוש ונתתי אחרים תחתיו ואשר למדתיים זכרה לי אלוקי לטובה (אב"ן) עכ"ל וביאור דבריו עי" במפרשים (ספר זוכר הברית סימן י"ג אות ח' וט' וש"ת ערוגת הבשם יו"ד סי' רכ"ב ובספר ברית יצחק סימן ט' אות י"א) שעור הפריעה לאחר שקורע אותו ומקפל אותו למטה מעכב עור הערלה לחזור לגדל לכסות העטרה (והיינו משום דמקום החיתוך של עור הפריעה) משא"כ כשלא קרע עור הפריעה טבע העור לחזור על העטרה וממילא אינו מעכב עור הערלה וגם העור עולה על העטרה עד מקום החיתוך של עור הפריעה ומתדבק שם ונמצא הילד מתערל ככתחילה.

ועי' בשו"ת מהר"ם שיי"ק יו"ד סי' רמ"ה בסו"ד ד"ה מכל מקום וכו' או עור הפריעה שהחזיר למטה חזר למעלה ואיגלאי מילתא למפרע דהי' עומד לחזור וכאלו לא נתגלה העטרה מעולם ולא קיים מעולם מצות מילה דכל העומד לחזור כחזור דמי וא"כ בעינן תיקון גמור חתיכה ופריעה כדמעיקרא עד שיתגלה החוט של העטרה, וכן נראה לפי ענ"ד עיקר דבכה"ג צריך תיקון וכו'.

וכן בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ"ז וז"ל וכן נראה בחוש שאם רק דוחקין אותו למעלה (א"ה היינו לצד הגוף) הוא חוזר ונופל למטה (א"ה היינו לצד העטרה) וכשקורעין אותו ומקפלין אותו למעלה הוא מונח על הגיד היטב וכו' ואח"כ כתב ... שהרי הבאתי לעיל בשם א"ז דפורעין היינו שקורעין ... ואפ"ה אם דחקו עור הפריעה למטה בלא קריעה אינו מעכב ... אבל אם חזר

ודאי נכון לעשות הפריעה בציפורן כמש"ל וזה פשוט מאד עכ"ל, וכן אי' בספר כורת הברית סי' רס"ד אות י"ז וז"ל וכ"ש שחלילה לנו לעשות כמ"ש בספר מכשירי מילה בשם מנהג שאלוניקי שמבטלים הפריעה ואין פורעין כלל ... ואם אמנם שבדיעבד מי שעשה כן יצא וכ"ש כשלא מתכוון נחתך כל עור הפריעה דיצא אבל לכתחילה אסור לנו לעשות כדבר הרע הזה שהוא היפך מש"ס ופוסקים וזוה"ק וכו', וכן כתב בשו"ת חסד יהושע (ח"ג סי' י"ט) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קל"ג).

לסיכום: בדיעבד אם חתך כל עור הפריעה אינו ערל לכו"ע

המקפל העור למטה בלי קריעה

הנה יש הרבה מוהלים שאינם חותכין בבת אחת רק משאירים עור הפריעה, אבל במקום לקרוע אותו ואח"כ לקפלו למטה, הם דוחפין אותו למטה עד שנתגלה העטרה בלי קריעתו, ומבואר בפוסקים דכו"ע מודים בזה דאינו נכון כלל שאם רק יתגלה העטרה עי' דחיפת העור למטה בלי קריעת העור אז יתכן שיחזור העור לכסות העטרה דרק עי' הקריעה מונח העור היטב למטה (כמ"ש בשו"ת מהרש"ם ועוד דהחוש מעיד שע"י קריעת העור הוא מונח היטב למטה) וגם עי' הקריעה לא יגדל שוב (כמ"ש באו"ח פ' תזריע דיסוד הקריעה לבטל כח החיות של העור), ואם חזר אח"כ לכסות מחמת שלא קרע, אמרינן שאיגלאי מילתא למפרע שלא היה נימול וצריך תיקון מדאורייתא (ולא מקרי משוך שאז יש חיוב מילה רק מדרבנן דזה רק באופן שעשה מילה כשרה מעיקרא באופן שאינו עומד לחזור ואעפ"כ חזר מחמת איזה סיבה), וממילא יוצא לדינא דלכו"ע לא נכון לדחוף עור הפריעה למטה בלי קריעה, לא מיביעא לשיטות דפריעה היינו קריעה אז לא יצא חובת פריעה בזה, אלא אפילו לשיטות דפריעה היינו גילוי, סו"ס כיון שלא קרע יש

... נתעוררו אנחנו בד"ץ הח"מ להסיר מכשולים גדולים מתחת ידי המוהלים, ... וח"ו לא יהיו האבות נכשלים והבנים נתקלין בשגגת כריתות, והמל ופורע ילך בטח תמים ולא יפגום בחתני מולות דמים. והנה בעינינו ראינו המכשולים הצומחים קצת מחמת מהירות וקצת מחמת התרשלות ורבה המכשלה והיינו. א'. יש שאינם נוהרים לגלות העטרה הקיפו של חוט הגבוה ומקיף סביב הגיד עד החריץ שבין הגיד לעטרה- ... גם יש שאינם קורעים עור הפריעה רק דוחין אותה לצד הגוף עד שנתגלה העטרה לפי שעה ואח"כ חוזרת עור הפריעה על העטרה למעלה מהחריץ- באחד משני דרכים אלו בני ישראל הם ח"ו ערלי בשר ברית קודש, האבות לא קיימו מצות עשה למול את בניהם, והבנים כשיגדלו ולא יתקנו עצמם עד יום מותם המה לפחות בשגגת כרת כל ימיהם וכו'.

וכן בספר תולדות שמואל על מנין המצוות (מצוה ב' אות ג') וז"ל ונ"ל דגם השלחן גבוה לא אמר אלא באופן שנשאר עכ"פ מגולה אבל אם אח"כ חזר העור ומכסה על העטרה לכו"ע לא מהני.

וכן בספר זוכר הברית וז"ל (סי' י"א אות י"ג) ואם לא קרעו לשנים רק קולפו מעל העטרה ע"פ הרוב תחזור אח"כ לכסות העטרה ונמצא למפרע שלא מל כראוי ויעו"ש עוד (סי' י"ג אות ט') וז"ל ואם לא קרע עור הפריעה, רק קלף והלך עד שהגיע לחריץ העטרה ונתגלה העטרה אז על הרוב יחזור עור הפריעה למקומו הראשון וימשוך אליו את עור הגיד ונראה ערל כמו שהיה וכו'.

ועי' בשו"ת שבט הלוי יו"ד ח"ז סי' קס"ג בסו"ד, ועי' עוד בספר נחל הברית סימן ל"ב אריכות בזה, אמנם עי' בשו"ת אבני נזר דאם נתגלה העטרה לשעה ואח"כ חזר העור לכסות א"צ תיקון רק מדרבנן, אמנם כל הני פוסקים הנ"ל חולקים עליו בזה וס"ל דאם דחף עור הפריעה בלי קריעה ואח"כ חזר לכסות הוי ערל, וממילא ודאי אינו נכון לדחוף עור

ונתכסה איגל"מ שהיה עומד מתחילה לחזור ולא נימול כלל וכו' עכ"ל.

ועי' בשו"ת נפש חיה סי' ע"ג בסו"ד הביא מחותנו בעל ישועות מלכו וז"ל... דאף שאינו מכסה בשעת המילה העטרה מ"מ אם תיכף נימול על אופן זה שעתיד לחזור ולכסות את העטרה אף שלא יהי' דבוק ומחובר לעטרה כיון שרק יכסה למעלה שלא יהי' ניכר העטרה לא מהני אף שמתחילה לא הוי מכסה כיון שעתיד תיכף בשעת המילה לחזור ולכסות לא מהני עכ"ל.

וכן בשו"ת עין הבדולח (סי' ט') וז"ל אעפ"כ אין די שדוחק העור למטה כיון שידוע שיחזור למעלה אי"ז נקרא נתגלה העטרה רק צריך לקרוע העור... וכן הוא בעור הפריעה וכו' וכן בספר פני לוי (קונטרס נוצר הברית אות ג') וז"ל ... א"כ כ"ש בפריעה עצמה אין חילוק אם קרע העור או לא אך לפימ"ש שם בשם הגאון מקוטנא ז"ל דאם מתחילה נימול על אופן שעתיד לחזור ולכסות לא מהני, והנה ידועים למוהלים דאם אינו קורע את עור הפריעה בשלימות, אז הוא דבר מצוי שיחזור העור ויכסה ממילא אם יארע שאם פרע בלא קריעה ואחר שנתרפא לא היה נראה מהול, שוב יהי' צריך לתקן בחיתוך דווקא ולכן מהראוי ליזהר שיקרע את העור וכן מבואר מל' השו"ע שכ' פורעין את הקרום כו' בציפרן ומחזירו לכאן ולכאן עכ"ל.

וכן בשו"ת משיב דברים חיו"ד סי' רנ"א ד"ה ובסי' וז"ל ... ובודאי אם לא קרע עור הפריעה ודחקו רק למעלה אם חזרה אח"כ בודאי לא מקרי מה"ת מהול אף שהיה נראה העטרה כולה מגולה מ"מ כיון דהעור עומד לחזור לא נקרא זאת פריעה מה"ת ... כן צריך עור הפריעה להיות חתיכה ופריעה ועי"ז צריך להיות העטרה מגולה.

וכן הזהיר על זה מרן הכתב סופר וצ"ל בהתקנות המוהלים שהוכרו ע"י בית דינו הצדק בשנת תרט"ו בק"ק פרעשבורג וז"ל שם

יקרה ... ולאחר החיתוך יפול עור הפריעה וירד למטה מהמקור והעטרה נשארת מגולה וגם אפילו בלא קרע עור הפריעה בכל זאת צריך המוהל לתפוס ... ויעשה הפריעה כנ"ל, ואם לא יעשה כזאת אז תהיה זאת המילה תחת סוג מל ולא פרע כאילו לא מל אע"פ שהעטרה מגולה.

וביאור המחלוקת נראה דהשבט הלוי נקט דיסוד קריעת העור הוא כדי לגלות העטרה וממילא בכה"ג שכבר מגולה בלא"ה שוב א"א לקיים מצות פריעה, משא"כ אידך הפוסקים נקטו דיסוד קריעת העור הוא שיהא מונח על הגיד היטב (כדברי המהרש"ם הנ"ל) או כדי לבטל חיות העור (כדברי האורח חיים) וממילא כ"ז שנשאר עור הפריעה שייך לקיים דין קריעה אפילו לאחר שנתגלה העטרה.

ונראה עוד דמבואר בפוסקים דיסוד קריעת העור הוא הלמ"מ בלי שום טעם לדבר, אלא כך ניתנה הלמ"מ דבעי קריעת העור ורק עי"ז מקיים מצות פריעה, ולכן אע"פ שנתגלה העטרה עדיין שייך לקיים דין קריעה, עי' בספר קרבן אשר (פ' לך לך סימן י"א אות ג') וז"ל ולא מהני שידחוף את העור הפריעה למטה עד שעיי"ז נתגלה העטרה משום דהלמ"מ הוי דוקא לעשות איזה קרע בעור הפריעה וכו', וכן כתבו הפוסקים דמהאי טעמא פסק הים של שלמה דבגדול דנתרכך עור הפריעה ונתקפל מעצמו למטה אעפ"כ צריך לקרעו כדי לקיים הלמ"מ דמצות פריעה, עי' בהגהות מעשה בצלאל על פסקי ריקאנטי סי' תקצ"ח וז"ל וצ"ל לדבריו [הים של שלמה] אף דבגדול נתגלה העטרה גם בלא שיפרע עכ"ז הלכה ל"מ דצריך לעשות איזה קרע בעור הפריעה ... והנה שמעתי ממוהל מומחה דהתפאר שאינו קורע עור הפריעה אלא דוחפו למטה עד שעיי"ז נתגלה העטרה לעולם ... אך למ"ש בשיטת היש"ש דהלל"מ דוקא לעשות איזה קרע בעור הפריעה ... ודאי ראוי שלא לשנות ממנהג רוב המוהלים שקורעין עור הפריעה עכ"ל, וכן הוא בשו"ת

הפריעה למטה אף אם יאמר הפריעה היינו גילוי.

ומסתימת הפוסקים מבואר דלא שנא אם נשאר הרבה עור פריעה ולא שנא אם נשאר מעט, בכל אופן אין לדחפו למטה, ומדויק כן בשו"ת אגר"מ הנ"ל שכתב בתו"ד דאם נשאר מעט צריך לקרעו.

לסיכום: צריך ליזהר שלא לדחוף העור למטה בלי קריעה, ואף אם בטעות דחף אותו למטה ודאי עליו להגביהו ולקורעו הן מחמת מצות פריעה לשי' דהיינו קריעה והן לכו"ע מחמת חשש שמא יחזור לכסות, ולא שנא אם נשאר הרבה עור פריעה ול"ש אם נשאר רק מעט

אם נתגלה העטרה מעצמו

לפעמים נעשה שלאחר החיתוך, כל עור הפריעה שנשאר נתקפל מעצמו למטה עד שנתגלה כל העטרה, [והיינו ע"י התפיסה משך עמו רוב עור הפריעה ונחתך עם הערלה ומקצת עור הפריעה שנשאר נקפץ למטה], עי' בשו"ת שבט הלוי מצדד דשוב א"א לקיים מצות פריעה ע"י קריעה וממילא בשבת אין לחזור ולקרוע [ומהגאון הרב משה שאול קליין שליט"א שמעתי דדעתו רק באופן שספק רחוק שיחזור אבל אם יש ספק שיחזור יש לקרוע אפילו בשבת ובחול אפילו בספק רחוק יש לקרוע, והוסיף דרוב העולם לא סברי כדעת רבו הגדול בזה וקורעין בכה"ג אפילו בשבת].

אמנם רוב הפוסקים סברי דגם בכה"ג עדיין שייך לקיים מצות פריעה ע"י קריעה וממילא עליו להגביהו העור ולקרעו אפילו בשבת [עכ"פ כ"ז שלא פירש], כן מובא בספר ברית אברהם הכהן בשם האדמו"ר מפאפא בעל ויחי יוסף זצ"ל, וכן פסק הגאון הרב מאיר בראנסדארפער בעל קנה בשם זצ"ל והגאון הרי"ש אלישיב זצ"ל, ולהבחל"ל הגאון הרב ניסם קרליץ שליט"א והגאון הרב יחזקאל ראטה שליט"א ועוד, ומפורש כן בספר ברית יצחק סי' ט' אות י' וז"ל לפעמים

המעט אין חשש שיחזור לכסות וממילא שוב א"צ לקרוע.

ע"י בשו"ת מהר"ם ש"ק (יו"ד סי' ר"מ) וז"ל ויש להסתפק בדבר דלפעמים עושה המוהל חיתוך ועור הפריעה אינו בנמצא כלל ע"כ או ע"י החיתוך נחתך עמו גם עור הפריעה או שנתרכך ונפלה למטה מעצמו אם זה מועיל והנה לא שמעתי מעולם פוצה פה ומצפצף דזה יהא כמל ולא פרע ...

וכן כתב בספר אות שלום (סי' רי"ד סקט"ו), וכן בדרך פיקודך (חלק הדיבור אות כ') וז"ל... אם אירע אחר החיתוך שעור הפריעה נפל מעצמו, אין כאן בית מיחוש כמו שראיתי כמה פעמים וכו' עכ"ל, וכל זה בדיעבד שלא יהא נקרא ערל ח"ו וכמו שכתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ק') ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קל"ג וח"ז סי' ק"ס וקס"ג), ובשו"ת חסד יהושע (ח"ג סי' י"ט) שהביאו דבריהם דרק בדיעבד אם כן נעשו א"צ הטפת דם ברית אבל לא לעשות כן לכתחילה, אבל עכ"פ משמע מדבריהם דשוב א"צ לקרוע עוד, ולכא"ו טעמא כנ"ל דכיון דלא נשאר רק משהו עד שנתקפל מעצמו למטה, שוב ליכא חשש שמא יחזור, וכיון שהעטרה כבר מגולה ליכא שום ענין לקרוע עוד.

[וא"א לומר דכוונתיהם אפילו באופן שנשאר הרבה דכיון דעכ"פ נתקפל מעצמו שוב ליכא חשש שמא יחזור וא"צ לקרוע, דלכא"ו אם הא דנתקפל הוא מחמת שנקפץ למטה ע"י משיכתו אין סברה שיקיים למטה ועכ"פ יש חשש שיחזור לכסות החריץ וגם מקום החריץ צריך להיות מגולה כמבואר בהרבה פוסקים (ע"י בשו"ת חתם סופר יו"ד סי' רמ"ח ועוד), ורק באופן שנשאר כ"כ מעט דאפילו אם יחזור ויגביה אותו לא יתקיים למעלה בכלל אלא מעצמו יתקפל למטה, רק זה הוא סימן שלא יחזור ויכסה למעלה, ומומהלים מומחים שמעתי ששיעור לזה הוא

בית אב (חמישאי סי' רע"ז) וז"ל ... אבל אם נימא דהאי ופורעין דקתני פירושו וקורעין וא"כ י"ל דאיכא מצוה בגוף קרום הרך מצד עצמו דמצוה לקרוע קרום הרך מלבד מה שיתגלה העטרה בזה, ... והיש"ש סובר דמילת פריעה פירושו קריעה וסתירה ומלבד מה שיתגלה העטרה ע"י הפריעה איכא מצוה בקריעת עור הפריעה דהכי נתנה המצוה שיקרע עור הקרום הרך וכו'.

וכן משמע מספר זוכר הברית (י"ב - כ"ו) וז"ל ... אף אם עור הפריעה אינו דבוק בהעטרה וכמעט נופלת מעצמה אחר החיתוך, אעפ"כ יקרענה לשנים ... עכ"ל, וכן בסימן י"א אות ט"ו וז"ל לפעמים אין עור הפריעה דבוק בהעטרה ואעפ"כ צריך לקרועו בציפורן וכו'.

[ועוד יותר מבואר בשו"ת אור המאיר מהגאון הרב מאיר שפירא זצ"ל (סי' נ"ח) דאם נשאר עור הפריעה, אע"פ שנתגלה העטרה ונשאר למטה ואינו חוזר לכסות העטרה הוי ערל עיי"ש שהביא האו"ז שמדייק מדברי ר"ח דהמל ולא פרע כאלו לא מל היינו אף אם גילה העטרה כיון שלא קרע הוי כלא מל דקריעה מעכבת וכן כתב בשו"ת בית אב הנ"ל וז"ל ... או בקטן שדחף העור למטה ונתגלה העטרה בלא פריעה מ"מ הוא כאלו לא מל עכ"ל, ודייק גם כן מפי ר"ח, אמנם יש מפרשים כפי ר"ח באופן אחר ע"י באגר"מ הנ"ל].

לסיכום: גם אם נתקפל העור מעצמו דעת רוב הפוסקים דאעפ"כ יחזור ויקרע

אם חתך כמעט כל עור הפריעה ונשאר רק משהו האם צריך לקרועו

לפעמים נחתך כמעט כל עור הפריעה ביחד עם הערלה ולא נשאר רק משהו, אם נשאר על העטרה ודאי עליו לקרוע, אמנם יש לחקור מהו הדין באם זה המעט נתקפל מעצמו ונתגלה העטרה, דיש צד לומר דבזה

בכה"ג שלא נשאר רק מעט יש לקרעו. וביאור המחלוקת י"ל דא"נ אם יסוד קריעת העור הוא כדי לגלות העטרה או כדי שיהא מונח היטב שלא יחזור לכסות, אז בכה"ג שנשאר כ"כ מעט א"צ לקרעו, אבל אם יאמר שיסוד קריעת העור הוא לבטל כח חיות העור כנ"ל והיינו שלא יגדל העור ויחזור לכסות או שהלמ"מ הוא לעשות קרע בהעור, אז גם בכה"ג שנשאר רק משהו צריך לקרעו.

אבל כ"ז רק בנשאר עור פריעה שעכ"פ אם יגביהו יהא חופה מקצת העטרה, אבל אם לא נשאר עור שיגיע העטרה בכלל נראה פשוט דלכו"ע אין בו שום ענין לקרעו [וראי' לזה מכל הני פוסקים שכתבו דבחותרך בבת אחת יצא וא"צ לקרעו עוד (עי' לעיל) אע"פ דע"כ נשאר משהו ע"י תפיסתו שמושך העור למעלה וחותרך שם למעלה נמצא כל עור שנמתח במשך העטרה נשאר ולא נחתך עם הערלה, וע"כ דאותו משהו שמעולם לא היה חופה העטרה א"צ לקרעו לכו"ע].

ונראה דבשבת אם נשאר רק משהו אעפ"כ יחזור ויקרע עכ"פ כל זמן שלא פירש מאחר שרוב הפוסקים כתבו כן [אם לא שודאי לא נשאר רק משהו שאם יגביהו לא יגיע להעטרה], ואף אם יש ספק אם עליו לקרוע, כבר כתב הערוך השלחן (או"ח סי' של"א אות ב') דהתורה התירו עד שיצא ספק מלבו, ומשמע שם אף אם פירש א"כ עכ"פ בשלא פירש דדעת רוב הפוסקים דמותר דלא יהא גרע מציצין שאין מעכבין דמותר כ"ז שלא פירש, א"כ הכי נמי אף אם נשאר רק משהו וכבר נתגלה העטרה יש לקרעו אותו העור שנשאר.

לסיכום: אם חתך כמעט כל עור הפריעה ונשאר רק משהו דעת הרבה פוסקים דעדיין יש לקרעו, ובשבת בכה"ג כ"ז שלא פירש מותר

סיכום כללי

הרוצה לקיים מצות פריעה כראוי לצאת כל השיטות בלי פקפוק כלל - ישתדל שלא

בערך פחות 2 מ"מ והיינו טעמא דעור הפריעה לאחר בערך 2 מ"מ הוא מתחיל לקצר וממילא אינו מונח היטב בלי פתיחתו ע"י הקריעה, ומהגאון הרב מענדל זילבער אב"ד דפריימאן שליט"א שמעתי כל שלא נשאר עור שיכול להחזירו לכאן ולכאן כל' הר"מ וטושו"ע אז אין בו חשש שמא יחזור] ומדויק כן מל' המהר"ם שי"ק שכתב שנתרכך ונפל מעצמו ואם נשאר הרבה ונתקפל מעצמו מחמת קפיצתו לאחור ודאי לא שייך ע"ז לומר שנתרכך, וע"כ דאייר בנשאר רק משהו ואז י"ל שנתרכך ונתקפל מעצמו, ובאמת דמפורש בספר ברית יצחק הנ"ל דבכה"ג יש חשש שמא חזור ולא מסתברה דנחלקו במציאות הדברים, וגם דידוע שמעולם לא נהגו המוהלים להפריד העור [היינו שמפרידים עור הפריעה מהעטרה כדי שבעת משיכת עור הערלה למעלה יבא עמו גם רוב עור הפריעה ויחתך ביחד עם הערלה] וכמו שמעיד בספר שו"ת חסד יהושע וכידוע לרבים, ובלי הפרדה א"א שיתקפל למטה אם נשאר הרבה מהעור, וממילא בזמנינו שמפרידים ואף אם נשאר כ-40% יתכן שיתקפל ע"י שיקפוץ למטה כנודע במלאכת המילה, ודאי ע"ז לא נאמר דבריהם, ובודאי בכה"ג לכו"ע יש לקרעו מחמת חשש שמא יחזור, וכן פסקו פוסקי זמנינו ומוהלים שליט"א כמבואר בקונטרס בדמ"ך חיי יעו"ש].

אמנם ע"י בספר פני לוי (קונטרס נוצר הברית באומנות המילה) כשקשה למצוא את עור הפריעה ישגיח היטב אולי החותרך חתך הרבה ולא נשאר רק מעט בתחתיות העטרה ואז יקרע אותו המעט, וכן מובא בספר ברית אברהם הכהן דעת הגאב"ד דפאפא בעל ויחי יוסף זצ"ל, וכן כתב בספר וימל אברהם מהנהגת האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל דגם אם נשאר מעט מזועיר יגע וטרח לקרעו, וכן מבואר מהרבה פוסקי זמנינו שליט"א מובא בקונטרס בדמ"ך חיי יעו"ש.

מבואר דלא כהני פוסקים הנ"ל, אלא גם

שיטות דעדיין יכול לקיים מצות פריעה בכה"ג כנ"ל, ולא שנא אם נשאר הרבה ולא שנא אם נשאר מעט ואפילו נשאר רק משהו [שעכ"פ אם יגביה אותו יגיע להעטרה] עליו לקרוע, ואפילו בשבת כ"ז שלא פירש, ובנשאר הרבה אפילו אם פירש. ובשום אופן לא ידחף עור הפריעה למטה בלי קריעה.

לעשות הפרדה ותפיסה כ"כ חזקה, כדי שאחר החיתוך ישאר עכ"פ מקצת עור הפריעה ברוב היקף למעלה ויקרע העור בצפורן של שני הגודלין, [דאם יתקפל העור מעצמו יש שיטות דשוב א"א לקיים מצות פריעה ע"י קריעה], ואם אירע כן בטעות שנתקפל עור הפריעה למטה אז אעפ"כ יקרע עור הנשאר דסו"ס יש

ענין שאלת התינוק על שני טיבולין והתשובה ע"ז, יש לבאר עפ"י מ"ש בכתבי האריז"ל דבכל מאכל יש בו מוצא פי ד' והוא הנותן חיות להאכל ובידק יש בו מעט חיות וקשה להעלותו עכ"ל. ויש לומר שמתעם זה דרכו של הירק להאכל טפל לדבר אחר ולא בפני עצמו. וזוהי שאלת התינוק למה אוכלין ירק בפ"ע שלא בשנת אכילה נוסף על אכילת הירק שבשנת אכילת המצה. וע"ז באה התשובה שהאורות באים בזה הלילה בדילוג הגדלות קודם, ע"כ יכולים לאכול הירק בפ"ע מקודם.

(שם משמואל)

שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה, היינו – שבכל הלילות יש בירורים, ולכן אנו אוכלים חמץ ומצה, אולם הלילה הזה אין בו בירורים ולכן כולו מצה. (ברכת משה – לעלוב)

ב' אופני רפואה שמרפאים הצדיקים

שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות, יש לבאר ע"ד מה דאי' בספר תולדות יעקב יוסף שהרה"ק רבי גרשון קיטובער זל"ה שלח אגרת מא"י לגיסו מורנו הבעל שם טוב זל"ה"ה שחלם לו שיש רופאים שמרפאים עם סמים מרורים ויש רופאים שמרפאים עם סמים מתוקים והמה רופאים יותר טובים מאלו שמרפאים בסמים מרורים, וכתב לו הבעש"ט פתרון לחלומי, היינו שיש צדיקים כאלו שמרפאים רפואות הנפש ע"י תעניתים וסיגופים שנמשל לסמים מרורים ויש צדיקים שהעבודה שלהם היא באכילה ושתי' שגם בה יש להם דרך לעבודתו ית' ודרך זה הוא גבוה יותר מדרך הראשון שע"י תעניתים וסיגופים. וזה – שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות בין מרורים בין מתוקים, היינו שלפעמים עוסק האדם בתעניתים וסיגופים ויש עתים שעבד את השי"ת גם בעת שעוסק באכילה ושתי', אבל הלילה הזה מרור, דהלילה הזה של פסח שהחמץ אסור בו אפילו במשהו צריך האדם להיות זריז וזהיר למרר ולשבר את לבבו היטב שלא יתערב שום תערובות מצד היצה"ר באכילתו אף שיהי' אכילתו לגבוה.

(מגן אברהם – טריסק)